

บทที่ 4

บทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

ในบทนี้ ผู้เขียนจะศึกษาถึงบทบาทของศาลในการค้นหาความจริง ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 โดยมุ่งเน้นในเรื่องการพิจารณาและสืบพยานเพื่อค้นหาความจริง ต่อมาจะศึกษาและเปรียบเทียบถึงบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีมโนสำเนา คดีปกครอง คดีล้มละลาย เนื่องจากมีรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ค่อนข้างไปในทางไต่สวนเช่นเดียวกับในคดีผู้บริโภค เพื่อนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างของการดำเนินกระบวนการพิจารณาและนำมาเป็นข้อมูล วิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียในบทที่ 6 ต่อไป

1. แนวคิดเหตุผลและที่มาของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

สิทธิของผู้บริโภคที่รัฐให้ความคุ้มครองผู้บริโภค อาจแบ่งเป็นมาตรการในการป้องกันและมาตรการในการเยียวยาความเสียหาย กล่าวคือ มาตรการในการป้องกันผู้บริโภคมีสิทธิที่จะได้รับข่าวสาร รวมทั้งคำพรรณนาที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ มีอิสระในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการ มีสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 4¹ เป็นการป้องปรามเพื่อมิให้เกิดการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย แต่เมื่อพิจารณาจากสภาพความจริงแล้ว ผู้บริโภคจำนวนมากได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ ดังเห็นได้จากข่าวกรณีที่ผู้บริโภคร้องเรียนเกี่ยวกับสินค้าหรือการใช้บริการที่เกิดความเสียหายตามหนังสือพิมพ์หรือโทรทัศน์ แสดงให้เห็นว่ามาตรการเชิงป้องกันตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคไม่บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องมีมาตรการเชิงเยียวยาความเสียหาย โดยกฎหมายบัญญัติรองรับสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหายในมาตรา 4 (4) แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522² และตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 บัญญัติให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

¹ กุลพล พลวัน, “การคุ้มครองผู้บริโภคในสายตาของนักกฎหมาย,” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องแนวความคิดเบื้องต้นว่าด้วยขอบเขตของสิทธิที่ผู้บริโภคสมควรได้รับการคุ้มครอง, วันที่ 19 มกราคม 2524, (คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), น. 8-9.

² ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), น. 1.

เมื่อเห็นสมควรเข้าดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคสามารถแต่งตั้งพนักงานอัยการหรือข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้ฟ้องร้องดำเนินคดีในศาลทั้งทางแพ่งและทางอาญาเป็นการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายซึ่งการดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคโดยส่วนรวม นอกจากนั้น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 40 - 41 ยังให้อำนาจสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภค เมื่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้รับรองแล้ว มีสิทธิฟ้องคดีแพ่ง คดีอาญา และมีอำนาจเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมได้

อย่างไรก็ตาม สิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหายไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง เนื่องจากเมื่อผู้บริโภคถูกโต้แย้งสิทธิและต้องการนำคดีขึ้นสู่ศาลด้วยตนเองเพื่อเยียวยาความเสียหายหรือผู้บริโภคที่เป็นผู้เสียหายได้ไปร้องขอต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้ดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนตน เมื่อนำคดีขึ้นสู่ศาลและดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลต้องใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอันเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่มีอยู่เดิม³ อยู่ภายใต้ความคิดที่ว่าทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ต่างมาสู่คดีในฐานะเอกชนกับเอกชนเช่นกัน⁴ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น ในฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ในเรื่องหลักการตลาด ระดับการศึกษาหรืออำนาจต่อรองระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจจึงมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เป็นต้น นอกจากนั้นกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่มีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อนมีระยะเวลาที่กำหนดไว้ให้คู่ความต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด⁵ จึงมักปรากฏคดีที่คู่ความแพ้คดี เนื่องจากการที่ตนไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนหรือระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด มิใช่ด้วยเนื้อหาสาระในคดีอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้ฟ้องคดีจึงมีความจำเป็นต้องว่าจ้างทนายความที่เก่งและมีประสบการณ์ในการทำงาน นอกจากนี้ ผู้ฟ้องคดียังมีปัญหาในเรื่องภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบโดยหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 บัญญัติให้คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดขึ้นมา คู่ความฝ่ายนั้นจำต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงข้อเท็จจริงนั้น และในเรื่องละเมิด ตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

³ สุชม ศุภนิตย์, รายงานการวิจัยเรื่องกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2530), น. 69.

⁴ คณิต ณ นคร, "วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน," วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 15 ฉบับที่ 3, (2528), น. 4.

⁵ มนต์ชัย ชนินทรลีลา, "วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยสังเขป," ข่าวเนติบัณฑิตยสภา, ปีที่ 21, (ธันวาคม 2551), น. 16.

ผู้เสียหายมีการพิจารณาพิสูจน์ถึงความจริงหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบธุรกิจที่ทำให้ตนได้รับความเสียหายนั้น แต่ข้อพิพาทเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการนั้น ความรู้หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกระบวนการผลิตอยู่ในความรูู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจ⁶ เมื่อผู้บริโภคฟ้องคดีของตนต่อศาลและเป็นฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงว่าสินค้าหรือบริการไม่มีคุณภาพตามที่ได้โฆษณาไว้ จึงต้องมีการพิจารณาพิสูจน์ว่าการผลิตสินค้า ส่วนผสมสินค้าหรือการให้บริการเป็นอย่างไรทั้งที่ไม่อยู่ในความรูู้เห็นของตนเอง หากผู้บริโภคต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ไม่อยู่ในความรูู้เห็นของตนย่อมเป็นการยากเนื่องจากพยานหลักฐานส่วนใหญ่ที่ใช้ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าว อยู่ในความรูู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจ ผู้บริโภคไม่สามารถเข้าถึงได้ นอกจากนี้ เนื่องจากปริมาณคดีที่ฟ้องร้องกันมีจำนวนมาก แต่ผู้พิพากษามีจำนวนน้อย การบริหารจัดการคดีในศาลมีการจัดลำดับการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาตามการเสนอคำฟ้อง ก่อน – หลัง ตามลำดับ กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายเมื่อนำคดีขึ้นสู่ศาลมักใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน คดีผู้บริโภคที่ฟ้องในภายหลังจึงต้องรอคดีเดิมให้พิจารณาพิพากษาเสร็จสิ้นไปก่อนทำให้ผู้บริโภคไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างทันท่วงที

นอกจากนั้น คดีผู้บริโภคมีความแตกต่างจากคดีแพ่งธรรมดา กล่าวคือผู้เสียหายจากการใช้สินค้ามีเป็นจำนวนมาก สินค้าถูกผลิตขึ้นมามากในแต่ละครั้ง เมื่อประชาชนบริโภคสินค้าและเกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากการใช้สินค้า จะมีผู้เสียหายจากการซื้อสินค้าที่ผลิตในครั้งเดียวกันนั้นเป็นจำนวนหลายราย เมื่อผู้ที่ถูกได้แจ้งสิทธิรายนึงมาฟ้องต่อศาล ต่อมาศาลในคดีนั้นได้ตัดสินคดีแล้ว ผู้เสียหายรายอื่นมายื่นฟ้องคดีต่อศาลอีก โดยที่มูลความแห่งคดีเกิดจากข้อพิพาทในเรื่องเดียวกัน การพิจารณาและสืบพยานก็ต้องทำใหม่ และอาจมีผลให้คำพิพากษาไม่เหมือนกันในแต่ละศาล

ความเสียหายของผู้บริโภคแต่ละรายมีไม่มาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ประกอบธุรกิจแล้วจะมีกำไรมหาศาล ผู้บริโภคมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่าผู้ประกอบการ ผู้บริโภคที่ฟ้องคดีต้องพิจารณาถึงความคุ้มค่าที่ตนจะนำคดีขึ้นสู่ศาล ค่าขึ้นศาล ค่าส่งหมายเรียกและดำเนินคดี ค่าฟ้อง ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาศาลและอื่นๆ จึงมักจะไม่เรียกร้องค่าเสียหายเพราะไม่คุ้มค่ากับการดำเนินคดีและเสียค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมาก

⁶ สุขุม ศุภนิติย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), น.16.

ดังนั้น รัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาดูแลผู้บริโภค โดยจัดให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค สำนักงานศาลยุติธรรมจึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค⁷ เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้บริโภค และผู้ประกอบการให้มีความเท่าเทียมกันในทางกฎหมายมากยิ่งขึ้น และให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัดและมีประสิทธิภาพ ขจัดปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในชั้นพิจารณาอันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค⁸ ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น⁹ จะส่งผลดีต่อคุณภาพของสังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติ

หลักการตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ยังมี ความสอดคล้องกับแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคขององค์การสหประชาชาติ กล่าวคือ คณะมนตรีว่าด้วยเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ เห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีต่อผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จึงได้ริเริ่มจัดทำกรอบนโยบายในเรื่องดังกล่าวจนกระทั่งที่ประชุมใหญ่แห่งสหประชาชาติมีมติในพ.ศ. 1985 ต่อ “แนวปฏิบัติว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคของสหประชาชาติ (The United Guideline for consumer protection)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐบาลของประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาตินำแนวปฏิบัตินี้ไปปรับปรุงนโยบาย และแก้ไขกฎหมายภายในประเทศของตน แม้ว่าแนวปฏิบัติดังกล่าวจะไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม แต่เป็นเสมือนกรอบแนวทางที่ประเทศสมาชิกจะได้นำไปปฏิบัติ ต่อมาได้มีการปรับปรุงโดยได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ในปีค.ศ. 1999 จึงกลายมาเป็น “แนวปฏิบัติว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคของสหประชาชาติ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2542)”¹⁰ คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งองค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ประเทศสมาชิก หน่วยงานองค์การ

⁷ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 และให้ใช้บังคับเมื่อพ้น 180 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2551

⁸ สราวุธ เบญจกุล, “บทบาทของศาลยุติธรรมกับการคุ้มครองผู้บริโภค,” วารสารยุติธรรมปริทัศน์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 3, (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2551), น. 143-144.

⁹ ธนะชัย ผดุงธิตติ, “กฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค,” วารสารข่าวกฎหมายใหม่, ปีที่ 6, เล่มที่ 94 (เมษายน 2551), น. 4-13.

¹⁰ <http://old.consumerthai.org/data/customer03.pdf> (10 สิงหาคม 2552)

สหประชาชาตินำแนวทางไปใช้ กำหนดให้รัฐบาลปฏิบัติตามแนวทางเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในด้านต่างๆ ประเทศไทยเป็นประเทศที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ รัฐจึงมีความจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศ เพื่ออนุวัติให้เป็นไปหลักการตามที่คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งองค์การสหประชาชาติกำหนด ได้แก่ หลักเกณฑ์ด้านมาตรฐานที่จะทำให้ผู้บริโภคได้รับการชดเชย ข้อ 32 กำหนดว่า “รัฐบาลควรจะทำให้มีขึ้นหรือรักษาไว้ซึ่ง มาตรการทางกฎหมาย และหรือมาตรการทางบริหารเพื่อทำให้ผู้บริโภคหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้รับการชดเชย ทั้งจากกระบวนการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีความรวดเร็ว ยุติธรรม ไม่แพงและเข้าถึงได้ง่าย กระบวนการเหล่านี้ควรให้ความใส่ใจเป็นพิเศษกับความจำเป็นของผู้บริโภคที่ยากจน”¹¹

นอกจากนั้นสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) มีแนวทางในการคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศสมาชิกโดยมีการจัดตั้ง (ASEAN Committee on Consumer Protection หรือ ACCP) เป็นองค์กรที่ส่งเสริมดำเนินนโยบายการคุ้มครองผู้บริโภคใน ASEAN โดยมีตัวแทนจากทุกประเทศสมาชิกร่วมประชุมเพื่อศึกษาแลกเปลี่ยนความรู้และมีการตั้งคณะทำงานกำหนดมาตรการเฉพาะเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ก่อตั้งกลไกในการเยียวยาเพื่อชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้บริโภคใน ASEAN อำนวยความสะดวกและให้มีบริการการให้คำปรึกษาหรือระดับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิก เพื่อลดช่องว่างระหว่างประเทศสมาชิกเกี่ยวกับขอบเขตของงานคุ้มครองผู้บริโภคภายในประเทศของตน ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกของ ASEAN จึงต้องมีการกำหนดมาตรการตามกรอบนโยบายต่างๆ ที่ ACCCP ได้จัดขึ้นด้วย ¹² โดยประเทศไทยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 มีคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภคด้วยความเป็นธรรม อันเป็นไปตามมาตรฐานสากล ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศในระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรม และเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ชาวต่างชาติมั่นใจและกล้าตัดสินใจมาลงทุนประกอบธุรกิจในประเทศไทย

¹¹ แนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคของสหประชาชาติ(ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2542), แผนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ(คคส.), (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), น. 32.

¹² <http://gotoknow.org/blog/akrapong/166414> (February 23, 2010)

2. บทบาทของศาลกับการค้นหาความจริงตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

ผู้เขียนจะขออธิบายหลักเกณฑ์ขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคซึ่ง มีขั้นตอนที่แตกต่างจากกระบวนการพิจารณาคความแพ่งอันเป็นคดีทั่วไปโดยสรุป เพื่อทำความเข้าใจลำดับการดำเนินคดีและบทบาทของผู้พิพากษาในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

2.1 หลักเกณฑ์ในชั้นพิจารณารับเป็นคดีผู้บริโภค

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีหลักเกณฑ์แตกต่างจากกฎหมาย วิธีพิจารณาคความแพ่งหลายประการ¹³ ผู้บริโภคได้รับการคุ้มครองโดยมีสิทธิต่างๆ มากกว่าที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคความแพ่ง ดังนั้น ในเบื้องต้นจำต้องทราบว่าข้อพิพาทอย่างไรจึงจะอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะได้รับการคุ้มครอง

1) ความหมายของคำว่า “คดีผู้บริโภค”

คำว่า “คดีผู้บริโภค” ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 หมายความว่า

(1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ

คำว่า “ผู้บริโภค” หมายความว่าผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย¹⁴

¹³ ตัวอย่างเช่น ในคดีผู้บริโภค ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การ ให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้น มาตรา 20 และ 26 นอกจากนี้ ในคดีผู้บริโภค หากมีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันเป็นคดีผู้บริโภคอีก ศาลอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในคดีผู้บริโภคคดีที่ฟ้องใหม่นี้ เป็นอันยุติอย่างเดียวกับคดีก่อน ซึ่งคดีนั้นถึงที่สุดแล้วโดยไม่ต้องมีการสืบพยาน แต่ในคดีแพ่งสามัญ ไม่มีบทบัญญัติใดให้ศาลสามารถทำได้เช่นกรณีดังกล่าวมาข้างต้น

¹⁴ คำว่า “ผู้บริโภค” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 หมายความว่า ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบ

การซื้อสินค้าหรือรับบริการ ต้องเป็นผู้ที่ซื้อสินค้านั้นเพื่อไปใช้สอยไม่ว่าใช้โดยตนเอง หรือให้ผู้อื่นใช้มิใช่拿去ขายหรือนำไปให้บริการต่อไป ดังนั้น การที่ผู้ค้าปลีกซื้อสินค้ามาไว้ในร้านเพื่อมาวางขายต่อไปจึงไม่ใช่ผู้บริโภค ในความหมายคำว่า “ผู้บริโภค” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

เมื่อทราบความหมายของคำว่า “ผู้บริโภค เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่งมาแล้ว ยังมีคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้แก่ “ผู้ประกอบการธุรกิจ”

คำว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจ” หมายความว่า ผู้ประกอบการธุรกิจตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค¹⁵ และให้หมายความรวมถึงผู้ประกอบการตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย¹⁶

ธุรกิจโดยชอบ แม้จะไม่ได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม (รายละเอียดโปรดดู บทที่ 2 หัวข้อ 4. ความหมายของผู้บริโภคในประเทศไทย หน้า 33-39)

คำว่า “ซื้อ” หมายความว่ารวมถึงเช่า เช่าซื้อหรือได้มาไม่ว่าด้วยประการใดๆ โดยให้ค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น

ส่วนคำว่า “บริการ” หมายความว่า การรับจัดทำงาน การให้สิทธิใดๆ หรือการให้ใช้หรือให้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือกิจการใดๆโดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์ แต่ไม่รวมถึงการจ้างแรงงานตามกฎหมายแรงงาน

¹⁵ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 คำว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจ” หมายความว่า ผู้ขาย ผู้ผลิตเพื่อขาย ผู้ส่งหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อขาย หรือผู้ซื้อเพื่อขายต่อซึ่งสินค้า หรือผู้ให้บริการ และหมายความรวมถึงผู้ประกอบการกิจการโฆษณาด้วย โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2 หัวข้อ 4.3 ความหมายของผู้บริโภคในประเทศไทย

¹⁶ “ผู้ประกอบการ” ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 หมายความว่า

- (1) ผู้ผลิตหรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต
- (2) ผู้นำเข้าสินค้า
- (3) ผู้ขายสินค้าที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ผลิตหรือผู้ว่าจ้างให้ผลิตหรือผู้นำเข้าได้
- (4) ผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความหรือแสดงด้วยวิธีใดๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิตหรือผู้นำเข้า

นอกจากนั้น องค์ประกอบของคำว่า คดีผู้บริโภค ยังต้องเป็นคดีที่พิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิ ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ เช่น ผู้บริโภคซื้อสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจแล้ว ปรากฏว่าสินค้านั้นชำรุดบกพร่องใช้ประโยชน์ไม่ได้ตามปกติ เป็นกรณีที่ผู้บริโภคถูกโต้แย้งสิทธิตามกฎหมาย ในเรื่องความรับผิดชอบเพื่อการชำรุดบกพร่อง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรืออาจเป็นการโต้แย้งสิทธิระหว่างผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการในเอกเทศสัญญาอื่นๆ เช่น เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ จำหน่ายของ ยืม ฝากทรัพย์ เป็นต้น หรือกฎหมายอื่นๆ ที่มีข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ เช่น พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 และ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 เป็นต้น¹⁷

(2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

ดังนั้น เมื่อมีคดีแพ่งที่พิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายดังกล่าวย่อมเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3(2)

(3) คดีแพ่งที่เกี่ยวพันตาม(1) หรือ (2)

คดีแพ่งที่เกี่ยวพันกับคดีตามมาตรา 3 (1) หรือ (2) เช่น คดีที่ฟ้องให้รับผิดชอบสัญญาประกัน สัญญาจำนอง สัญญาจำนำ หรือสัญญาประกันภัยอัคคีภัย เป็นต้น แม้ผู้ประกอบธุรกิจจะฟ้องผู้ค้ำประกันโดยไม่ฟ้องลูกหนี้ชั้นต้นก็เป็นคดีผู้บริโภค แต่สถานะของผู้ค้ำประกันมิได้เป็นผู้บริโภค ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจจึงอาจฟ้องผู้ค้ำประกันยังศาลที่มูลคดีเกิดหรือศาลที่ผู้ค้ำประกันมีภูมิลำเนาอยู่ได้ และเป็นคดีผู้บริโภค เนื่องจากเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวพันกับคดีที่พิพาทระหว่างผู้ประกอบธุรกิจกับผู้บริโภค

(4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้

อนุมาตราเปิดโอกาสให้กฎหมายที่ออกมาในภายหลังสามารถกำหนดให้นำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไปใช้บังคับนอกจากคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) (2) และ (3) ให้ถือว่าคดีเหล่านั้นเป็นคดีผู้บริโภคด้วย¹⁸

¹⁷ ธานีศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: Pholsiam Printing and Publishing, 2551), น. 25.

¹⁸ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถ*ที่ 2, น. 19.

2.2 หลักเกณฑ์ในชั้นระหว่างพิจารณา

1) การกำหนดวันนัดพิจารณา

เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว¹⁹ แต่ต้องไม่เกิน 30 วันนับแต่ศาลมีคำสั่งรับคำฟ้อง²⁰ ให้ศาลออกหมายเรียกจำเลยมาศาลตามกำหนดเพื่อการไต่ถามไต่สวน ให้การ และสืบพยานในวันเดียวกันและสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

การส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้อง ศาลอาจสั่งให้ส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับหรือทางเจ้าพนักงานศาล โดยสั่งให้ปิดหมายเรียกและสำเนาคำฟ้อง และยื่นระยะเวลาให้มีผลใช้ได้ทันทีหรือภายในเวลาที่ศาลกำหนด²¹ โดยปกติศาลจะกำหนดวันนัดพิจารณา เร็วกว่า 15 วันนับแต่วันที่ปิดหมาย ศาลควรมีคำสั่งยื่นระยะเวลาการมีผลของหมายให้สอดคล้องกับกำหนดวันนัดพิจารณาดังกล่าว

2) ไต่ถามไต่สวนและประนีประนอมยอมความ

เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันในวันนัดพิจารณาแล้ว เจ้าพนักงานคดีมีหน้าที่ไต่ถามไต่สวนให้คู่ความได้เจรจาตกลงกัน แต่ศาลอาจเห็นควรให้ผู้ประนีประนอมประจำศาลทำหน้าที่แทนก็ได้ หรือหากคู่ความประสงค์จะให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ไต่ถามไต่สวนให้เจ้าพนักงานคดีติดต่อไปยังบุคคลดังกล่าวเพื่อมาทำหน้าที่เป็นผู้ไต่ถามไต่สวน²² ในการไต่ถามไต่สวน ถ้าคู่ความฝ่ายใดหรือผู้ไต่ถามไต่สวนเห็นสมควร อาจทำการไต่ถามไต่สวนเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

¹⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 24

²⁰ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 9

²¹ ปิดหมายมีผลเมื่อพ้น 15 วันนับแต่วันที่ปิดหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 79 แต่เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง ศาลอาจมีคำสั่งให้การปิดหมายมีผลก่อนหรือหลังครบ 15 วัน และถือว่าจำเลยทราบหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องนั้นโดยชอบแล้ว (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 10 -11)

²² ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 14

ก็ได้²³ ในการไกล่เกลี่ยให้ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยพยายามช่วยเหลือให้คู่ความบรรลุถึงข้อตกลงร่วมกัน การไกล่เกลี่ยนั้นอาจแบ่งเป็นกรณี

2.1) คู่ความตกลงกันได้

หากคู่ความทำความตกลงกันในเรื่องที่ฟ้องร้องกันได้ จะต้องมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ให้ศาลมีคำพิพากษาตามสัญญาดังกล่าวหรือการถอนฟ้องเพื่อให้คดีเสร็จไปจากศาลหรือผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่แนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความหรือคำร้องขอถอนฟ้องเสนอต่อศาลเพื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว²⁴

2.2) คู่ความตกลงกันไม่ได้

หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ ศาลอาจมีคำสั่งให้เลื่อนการพิจารณาออกไป และศาลสามารถเลื่อนนัดพิจารณาได้ไม่เกิน 3 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 7 วัน²⁵

ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความได้และจำเลยยังไม่ยื่นคำให้การ ให้ศาลจัดให้มีการสอบถามคำให้การของจำเลยโดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้²⁶

หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้และคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะยื่นคำให้การหรือบัญชีระบุพยาน ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำให้การหรือบัญชีระบุพยานให้เรียบร้อยแล้วรีบทำรายงานเสนอศาลเพื่อออกนั่งพิจารณาในวันนั้นหรือในวันนัดพิจารณาอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร ในการช่วยเหลือดังกล่าวให้เจ้าพนักงานคดีพิจารณาช่วยเหลือตามสมควรแก่กรณีและให้รวมถึงการตรวจสอบสถานะการเป็นนิติบุคคลหรือภูมิฐานะของคู่ความเพื่อประโยชน์ในการจัดทำคำให้การแต่ทั้งนี้ต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีอย่างทนายความ²⁷

²³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 25

²⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 16

²⁵ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 16 ตอนท้าย

²⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 26

²⁷ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 17

3) บทบาทของศาลในการสืบพยานหลักฐาน

3.1) บทบาทของศาลในการสอบถามความประสงค์เกี่ยวกับพยานที่จะนำสืบ

กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้สืบพยาน ศาลมีหน้าที่สอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานเข้าสืบว่าอ้างอิงพยานหลักฐานใดบ้างแล้วบันทึกไว้ หรือสั่งให้คู่ความทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด²⁸ นอกจากนั้น ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำให้การหรือบัญชีระบุพยานดังกล่าวให้เรียบร้อยแล้วรีบทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อออกนั่งพิจารณาในวันนั้นหรือวันนัดพิจารณาอื่นตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้²⁹ เนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคร่วมเริ่มต้นด้วยการกำหนดวันนัดพิจารณาและศาลอาจสืบพยานทันทีในวันนัดพิจารณานั้นหรือในวันนัดพิจารณาที่เลื่อนออกไปจึงไม่มีวันสืบพยานเหมือนคดีแพ่งทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 กำหนดให้คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วันมาใช้ได้ เมื่อศาลมีคำสั่งให้สืบพยานตามมาตรา 31 จึงกำหนดให้ศาลสอบถามคู่ความเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายจะนำเข้าสืบแล้วบันทึกไว้หรือจะสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้³⁰

3.2) การแจ้งประเด็นข้อพิพาทและการกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนหลัง

เนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค คู่ความบางฝ่ายอาจไม่มีทนายความคอยให้ความช่วยเหลือ จึงสมควรที่ศาลจะต้องแจ้งให้คู่ความแต่ละฝ่ายทราบถึงภาระหน้าที่ของตนในการนำสืบพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นข้อพิพาท กล่าวคือ ก่อนการสืบพยาน ให้ศาลแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบและจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้³¹

นอกจากนั้น การกำหนดให้ภาระการพิสูจน์ในแต่ละประเด็นและลำดับก่อนหลังในการนำพยานหลักฐานของคู่ความแต่ละฝ่ายเข้าสืบ ศาลมีหน้าที่แจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ³²

²⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 31

²⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 17

³⁰ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 109.

³¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 32

³² ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 19

เพื่อมิให้เกิดการแพ้ชนะกัน เพราะเหตุที่คู่ความฝ่ายหนึ่งไม่ทราบว่าตนเองมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งในคดี หรือเข้าใจเรื่องภาระการพิสูจน์ผิดพลาดไปจากที่กฎหมายบัญญัติ³³ อย่างไรก็ตาม คดีที่จะต้องมีการปฏิบัติตามมาตรานี้หมายถึง คดีที่จะต้องมีการสืบพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองฝ่าย ดังนั้นหากเป็นเรื่องที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดขาดนัดตามมาตรา 27 ก็ไม่จำเป็นต้องมีการสืบพยานหรือแม้จะมีการสืบพยานก็เป็นการสืบพยานฝ่ายเดียว ศาลไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามมาตรานี้

เพื่อประโยชน์ในการกำหนดประเด็นพิพาทและสืบพยาน ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีอื่นซึ่งมิใช่ผู้ไกล่เกลี่ยสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาลโดยเร็ว ข้อเท็จจริงที่สอบถามจากคู่ความต้องมีใช่ข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการไกล่เกลี่ย³⁴ ศาลอาจใช้ข้อมูลที่ได้จากรายงานของเจ้าพนักงานคดีเป็นแนวทางในการซักถามพยานก็ได้³⁵ ในการการกำหนดประเด็นพิพาทและกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำสืบก่อนหรือหลังนี้ ศาลมีความจำเป็นต้องทราบข้อเท็จจริงบางอย่างเพื่อพิจารณาประกอบคำฟ้องและคำให้การเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำสืบก่อนหรือหลังได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ศาลจึงอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาล³⁶

3.3) วิธีการซักถามพยาน

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคม พ.ศ. 2551 ได้เปลี่ยนการถามพยานบุคคลโดยให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงได้ด้วยตนเองมากกว่าที่จะเป็นภาระหน้าที่ของคู่ความ โดยในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล³⁷

³³ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 112.

³⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 18

³⁵ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 22

³⁶ ธาณิศ เกศพิทักษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16, น. 128.

³⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 34

3.4) บทบาทของศาลในการซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี

เนื่องจากศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองแล้ว บทบัญญัติตามมาตรา 34 วรรคสอง ยังกำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานบุคคลที่จะมาเบิกความเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและมีให้คู่ความที่ไม่มีทนายความต้องเสียเปรียบในการซักถามพยานบุคคลที่มาเบิกความ

การที่ศาลจะซักถามพยานบุคคลคนได้นั้น องค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี³⁸ ต้องทราบล่วงหน้าว่าพยานคนไหนมาเบิกความเรื่องอะไรและศาลควรจะซักถามประเด็นใดบ้าง ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาลก่อนที่จะมีการสืบพยานได้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่องค์คณะผู้พิพากษาที่จะสืบพยาน³⁹

ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม⁴⁰ เช่น ศาลอาจซักถามถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกำไรที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับจากการประกอบกิจการที่ถูกฟ้องร้องเพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามมาตรา 42 เป็นต้น⁴¹

แม้ว่า ในคดีแพ่งทั่วไป ศาลมีบทบาทในการตรวจสอบความจริงและความสมบูรณ์ของการเบิกความของพยานบุคคล โดยไม่ว่าเวลาใดๆ ในระหว่างที่พยานเบิกความหรือภายหลังที่พยานได้เบิกความแล้ว แต่ก่อนมีคำพิพากษาให้ศาลมีอำนาจจะถามพยานด้วยคำถามใดๆ ตามที่เห็นว่าจำเป็น เพื่อให้คำเบิกความของพยานบริสุทธิ์หรือชัดเจนยิ่งขึ้นหรือเพื่อสอบสวนถึงพฤติการณ์ที่ทำให้พยานเบิกความเช่นนั้น ถ้าพยานสองคนหรือกว่านั้นเบิกความขัดกัน ในข้อสำคัญแห่งประเด็น เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดมีคำขอ ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานเหล่านั้น

³⁸ องค์คณะผู้พิพากษาที่จะพิจารณาพิพากษาคดี ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 25 และมาตรา 26 หากจำนวนทนายที่พิพาทในคดีผู้บริโภคมียังไม่เกินสามแสนบาท ผู้พิพากษานายเดียวเป็นองค์คณะ หากจำนวนทนายที่พิพาทในคดีผู้บริโภคมียังเกินสามแสนบาท ผู้พิพากษาสองนายเป็นองค์คณะ

³⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 18

⁴⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 34 วรรค 2

⁴¹ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 112.

มาสอบปากคำพร้อมกันได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 119) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติศาลไม่ค่อยได้ใช้อำนาจตามมาตรา⁴² แต่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาคดี ผู้บริโภคประสงค์จะให้คู่ความฝ่ายผู้บริโภคที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่าผู้ประกอบการธุรกิจ สามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อเยียวยาความเสียหาย โดยศาลมีบทบาทในเชิงไต่สวนเพื่อค้นหาความจริงในคดี กฎหมายจึงให้อำนาจศาลในการสอบถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี ทั้งนี้เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความ ซึ่งศาลควรปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

3.5) บทบาทของศาลในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามสมควร

ในคดีผู้บริโภค ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นดุลยพินิจของศาล ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดี ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานศาลทราบ รวมทั้งศาลมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้ พยานหลักฐานดังกล่าวต้องแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ และไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐาน⁴³

กรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความชัดแจ้งในข้อเท็จจริงแห่งคดี และมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี อาจเป็นพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างมาหรือศาลเห็นจำเป็นต้องนำมาสืบก็ได้ เช่น ให้ตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ การตรวจพิสูจน์สินค้าหรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ การตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน ทุนจดทะเบียน รายได้ ชื่อหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบการธุรกิจ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใด เพื่อประโยชน์แก่การ

⁴² มาโนช จรมาศ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค1และ2ว่าด้วยบททั่วไปและวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้นเล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2522), น. 647.

⁴³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33

พิจารณาพิพากษาคดี⁴⁴ อย่างไรก็ตามศาลมีภาระหน้าที่ในการสืบพยานและการเรียงคำพิพากษาจำนวนมาก⁴⁵ จึงมักไม่มีกรณีที่ศาลจะเรียกสืบพยานหลักฐานที่เห็นว่าจำเป็น

เจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็นหรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการแล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจจะไปถึงพยานหลักฐานที่ศาลสมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติม ตามมาตรา 33 หรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษา ตามมาตรา 36 เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ในการช่วยเหลือศาลโดยตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นและรายงานศาลอันแสดงให้เห็นว่าระบบวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคถูกออกแบบเน้นมาทางระบบใดส่วนเพื่อให้ศาลค้นหาความจริงได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ⁴⁶

จะเห็นได้ว่า เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ที่มีบทบาทในการช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงในคดีโดยการตรวจสอบข้อเท็จจริงรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ แม้มิใช่พยานหลักฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่ายอ้างและอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่อยู่ในคำคู่ความเลยก็ได้⁴⁷ แต่เพื่อประโยชน์ในการพิพากษาคดี ทั้งนี้จะต้องเป็นกรณีที่ศาลมีคำสั่งมอบหมายให้ทำ จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น⁴⁸

⁴⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 20

⁴⁵ ข้อมูลสถิติคดีผู้บริโภค ของศาลแขวงพระนครเหนือ

⁴⁶ ธานิศ เกศพิทักษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16, น. 134.

⁴⁷ จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, “ลักษณะพิเศษของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551,” หนังสือรวมบทความวันรพี, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), น. 56

⁴⁸ พงษ์เดช วานิชกิตติกุล, แนวทางแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ 2551

http://www.coj.go.th/jla/userfiles/doc/seminar52/vichakarn_trip/doc/presentation/consumer_resolution_pongdej.doc (June, 2,2009)

3.6) บทบาทของศาลในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการศึกษาพิพาทคดี

คดีผู้บริโภคในการค้นหาความจริงของศาลบางครั้งต้องอาศัยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญประกอบกรณีวินิจฉัย เช่น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับส่วนผสมของสินค้าหรืออันตรายของส่วนผสมอย่างใดในสินค้า หรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดแก่ผู้บริโภค หรือระยะเวลาในการรักษา⁴⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดบทบาทของศาลไว้เป็นการเฉพาะในส่วนอำนาจศาลในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการศึกษาพิพาทคดี แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะเรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้ง หรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว⁵⁰ แต่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 99 ไม่ได้บัญญัติในประเด็นเรื่องการให้โอกาสคู่ความฝ่ายอื่นสามารถโต้แย้งและเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลแต่งตั้งได้ อันเป็นการไม่ถูกต้องตามหลักการโต้แย้งคัดค้านต่อข้อคดีของความ (le principe de la contradiction)⁵¹

หน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญคือการมาให้ความเห็นต่อศาล มิใช่มาเบิกความโดยให้คู่ความทุกฝ่ายซักถามเหมือนพยานบุคคลทั่วไป เป็นพยานผู้เชี่ยวชาญของศาลหรือเป็นเพื่อนผู้พิพากษา(amicus curae) ดังนั้น ศาลจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้คู่ความซักถามผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญก็ได้ และคู่ความอาจตกลงกันให้กำหนดตัวผู้เชี่ยวชาญก็ได้ ในบางกรณีศาลอาจให้พยานผู้เชี่ยวชาญแสดงความเห็นเป็นหนังสือโดยไม่ต้องมาศาลก็ได้ โดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 130 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

เจ้าพนักงานคดีอาจมีหนังสือเรียกไปยังผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการศึกษาได้ โดยให้ศาลแจ้งให้คู่ความทราบก่อนการสืบพยานนั้น

⁴⁹ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น. 117-118.

⁵⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 36

⁵¹ วรณชัย บุญบำรุง และคณะ, หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น. 148.

ตามสมควร เพื่อให้คู่ความมีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวหรือเรียกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมได้⁵²

เจ้าพนักงานคดีมีหน้าที่ประสานงานไปยังบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการดำเนินการและเสนอความเห็นต่อศาลในเรื่องเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ศาลสมควรรับฟังเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษากล่าวได้ว่า เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงในคดี จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

3.7) บทบาทของศาลในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมภายหลังเสร็จสิ้นการพิจารณาและ บทบาทของศาลในการเรียกพยานหลักฐานที่สืบแล้วมาสืบใหม่

กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับวิธีการสืบพยานของศาลในคดีผู้บริโภคนั้น แม้กฎหมายจะให้ศาลเป็นผู้สอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใด แล้วบันทึกไว้หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานมาขึ้นต่อศาล อีกทั้งก่อนสืบพยานให้ศาลแจ้งประเด็นข้อพิพาท ภาระการพิสูจน์กับกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลัง แต่ศาลยังมีอำนาจค้นหาความจริง ตรวบใดที่ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งหากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานต่อไปได้ อาจรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบไปแล้วมาสืบใหม่ด้วยโดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ⁵³ แม้การพิจารณาจะสิ้นสุดลงแล้ว หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เป็นการเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมได้ เป็นการค้นหาความจริงโดยผู้พิพากษาที่มีบทบาทในเชิงรุก อย่างไรก็ตามบทบัญญัตินี้ใช้แก่คู่ความในคดีทั้งผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ ดังนั้นศาลจึงต้องพิจารณาถึงประโยชน์ของคู่ความทั้งสองฝ่ายและความสุจริตในการดำเนินคดีประกอบดุลยพินิจดังกล่าว⁵⁴

3.8) กรณีกฎหมายกำหนดให้ภาระการพิสูจน์ตกแก่ผู้ประกอบการธุรกิจ

หลักเกณฑ์ในเรื่องภาระการพิสูจน์มีอยู่ว่า หากคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริง เพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามี

⁵² ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 20 วรรค 2 และข้อ 21

⁵³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 37

⁵⁴ ธาณิศ เกศพิทักษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16, น. 139.

ข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1)

ภาระการพิสูจน์หมายถึงหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ได้ว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่ตนกล่าวอ้าง⁵⁵ ในคดีแพ่งภาระการพิสูจน์เป็นเรื่องความสำคัญมากเพราะหากคู่ความฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นข้อใดแล้วไม่นำพยานหลักฐานมาสืบหรือสืบไม่ได้สมดังมาตรฐานการพิสูจน์ ผู้ที่กล่าวอ้างจะตกเป็นผู้แพ้ในประเด็นนั้น⁵⁶

อย่างไรก็ตาม ข้อพิพาทในคดีผู้บริโภค มักจะเป็นเรื่องของสินค้าชำรุดบกพร่อง โดยความรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบของสินค้า รวมถึงวิธีการผลิตสินค้า ย่อมเป็นข้อเท็จจริงที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการทราบเป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังรวมถึงการให้บริการของผู้ประกอบธุรกิจ เช่น ผู้บริโภคถอนเงินจากเครื่องเบิกถอนเงินอัตโนมัติ แต่ปรากฏว่าเครื่องชำรุดโดยตัดยอดเงินที่ถอนโดยไม่ตรงกับความเป็นจริง ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสมบูรณ์ในการใช้งานของเครื่องเบิกถอนเงินอัตโนมัติเป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้เห็นของธนาคารโดยเฉพาะ ธนาคารมีข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของเครื่องและสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวได้⁵⁷

ดังนั้น ในคดีผู้บริโภคจึงเปลี่ยนแปลงหลักในเรื่องภาระการพิสูจน์ว่า ประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการหรือการดำเนินการใดๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการ ให้ภาระพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการนั้น⁵⁸

⁵⁵ ไสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 2, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.74.

⁵⁶ นิติการณประสม, พระ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร, แสงทองการพิมพ์, 2515.น.351.

⁵⁷ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2 , น. 105.

⁵⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29

อย่างไรก็ตาม ตามบทบัญญัติมาตรานี้มิได้หมายความว่า ผู้บริโภคไม่มีหน้าที่หรือภาระพิสูจน์ใดๆ เลย เพราะหากข้อเท็จจริงที่จะต้องพิสูจน์ไม่ใช่เป็นเรื่องที่มาตรานี้กำหนดภาระพิสูจน์ก็ยังเป็นของผู้ที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงนั้น เช่น หากผู้ประกอบการธุรกิจให้การต่อสู้คดีว่า โจทก์มิใช่เป็นผู้ซื้อสินค้าที่พิพาทและสินค้าที่พิพาทมีคุณภาพตามมาตรฐาน ทั้งสองประเด็นนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับส่วนผสมของสินค้าหรือที่อยู่ในความรู้เห็นของผู้ประกอบการธุรกิจ เมื่อโจทก์ที่เป็นผู้บริโภคเป็นฝ่ายกล่าวอ้างว่าได้ซื้อสินค้ามา และเป็นสินค้าไม่มีคุณภาพจึงมีภาระต้องพิสูจน์ว่าตนได้ซื้อสินค้านั้นมาจริงและใช้สินค้าแล้วไม่ได้มาตรฐานตามที่จำเลยโฆษณาไว้⁵⁹

2.3 หลักเกณฑ์ในชั้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี

1) ศาลมีอำนาจวินิจฉัยค่าเสียหายให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับแม้จะเกินค่าขอของโจทก์

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 142 (1) ถึง (6) เป็นข้อยกเว้นของหลักการห้ามมิให้ศาลพิพากษาหรือสั่งเกินค่าขอให้นำมาใช้กับคดีผู้บริโภคได้ด้วย เช่น โจทก์เป็นผู้ซื้อบ้านจัดสรรจากจำเลยที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจและชำระเงินครบถ้วนแล้วแต่จำเลยไม่ยอมจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ให้ โจทก์จึงมาฟ้องเรียกเงินคืนพร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี หากศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ศาลอาจพิพากษาให้จำเลยชำระดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าที่โจทก์ขอมาได้แต่ต้องไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (6))⁶⁰

ในคดีผู้บริโภค บางครั้งผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจในการฟ้องแทนอาจเข้าใจผิดหรือหลงลืมทำให้คำนวณค่าเสียหายผิดพลาดไปหรือไม่ทราบค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ตนนั้นยังมีวิธีอื่นที่สามารถเยียวยาได้นอกจากวิธีที่ขอมาตามฟ้องแต่ด้วยข้อจำกัดด้วยหลักกฎหมาย ห้ามศาลมิให้พิพากษาหรือมีคำสั่งเกินค่าขอหรือที่กล่าวในคำฟ้อง ตามหลักความประสงค์ของคู่ความ ซึ่งเป็นอุปสรรคทำให้ผู้บริโภคไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างเพียงพอและเป็นธรรม⁶¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงบัญญัติหลักกฎหมายที่ให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาเกินกว่าที่ปรากฏในคำฟ้องได้ดังนี้

ในคดีที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์ ถ้าโจทก์เรียกร้องจำนวนค่าเสียหายไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามค่าขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจ

⁵⁹ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 105-106.

⁶⁰ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 123.

⁶¹ ธานิศ เกศพิทักษ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16, น. 156.

ยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้อง หรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้ แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอ
บังคับของโจทก์ก็ตาม หากเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นมามากแล้วโดยชอบ⁶²

เรื่องที่ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องได้แก่ จำนวนค่าเสียหายที่โจทก์
เรียกร้องไม่ถูกต้อง เช่น การคำนวณดอกเบี้ยผิดพลาดไป หรือหลงลืมเรียกร้องค่าเสียหายให้
แก่ผู้บริโศกบางราย เป็นต้น

วิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตาม
ฟ้อง ศาลมีอำนาจกำหนดวิธีการบังคับเพิ่มเติมให้เหมาะสมได้ เช่น โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยปฏิบัติ
ตามสัญญาสร้างอาคารจอดรถโดยไม่ได้ขอว่าหากจำเลยไม่สามารถปฏิบัติได้ ให้ใช้ค่าเสียหายที่
โจทก์ต้องเสียค่าจอดรถที่อื่นในระหว่างที่จำเลยผิดสัญญาก่อสร้าง เป็นต้น⁶³

อย่างไรก็ตาม มีเงื่อนไขว่า ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ
ข้อเท็จจริงที่คู่ความได้ยกขึ้นมากันมาแล้วโดยชอบด้วย

2) ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ

การกำหนดค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาล
วินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด มีลักษณะเป็นการเยียวยาให้ผู้เสียหาย
กลับคืนสู่ฐานะเดิมและไม่ให้ค่าเสียหายเกินไปกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง (ประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ 438)⁶⁴ แต่ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (punitive damages) นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น
การลงโทษทางแพ่งแก่ผู้ที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงเกินปกติธรรมดา คล้ายกับการลงโทษในทางอาญา
เพื่อเป็นการป้องปรามหรือยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำนั้นอีกและไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่น เป็น
อิทธิพลความคิดของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์โดยนักกฎหมายไทยรับเอาความคิดนี้ไว้และนำมา
บัญญัติในกฎหมาย⁶⁵

⁶² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 มาตรา 39

⁶³ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 122.

⁶⁴ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดและ
ความรับผิดทางละเมิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539, พิมพ์
ครั้งที่ 5, สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, กรุงเทพมหานคร, 2544.น.178.

⁶⁵ ศนันทกรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควร
ได้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), น. 254.

การผลิตสินค้าในปัจจุบันเป็นการผลิตโดยโรงงานและสามารถผลิตสินค้าได้ในจำนวนมาก หากผู้ประกอบการธุรกิจกระทำการอันมีลักษณะเป็นการเอารัดเอาเปรียบ เช่น มีการเปลี่ยนวัตถุดิบที่เป็นต้นทุนในการผลิตสินค้า จะทำให้ขายสินค้าได้ถูกลงหรือทำให้ขายสินค้าได้ในราคาถูกลงกว่า คู่แข่งย่อมส่งผลต่อผู้บริโภคเป็นจำนวนมากที่ได้บริโภคสินค้านั้น เพื่อเป็นการป้องปรามมิให้ผู้ประกอบการธุรกิจดำเนินธุรกิจมีลักษณะเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภคมากเกินไป อีกทั้งเป็นการปกป้องผู้บริโภคโดยส่วนรวมมิให้ได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าและผู้ประกอบการธุรกิจที่มีได้กระทำโดยสุจริตหรือไม่ได้คำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรมอันเป็นคุณธรรมหรือจริยธรรมที่ผู้ประกอบการธุรกิจจะต้องปฏิบัติตามมาตรา 42 จึงให้อำนาจศาลสั่งให้ผู้ประกอบการธุรกิจในลักษณะนี้จ่ายค่าเสียหายในเชิงลงโทษ เพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงได้ดังนี้⁶⁶

ถ้าการกระทำที่ถูกฟ้องร้องเกิดจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจกระทำโดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรม หรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภค หรือกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบการธุรกิจชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้บริโภค ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่างๆ เช่น ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบการธุรกิจ การที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นตลอดจนการที่ผู้บริโภคมีส่วนในการก่อความเสียหายด้วย เป็นต้น

หลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษตามมาตรา 42 นี้ ได้แก่ การกระทำที่ถูกฟ้องร้องเกิดจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจกระทำโดย

1. เจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรม
2. จงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย
3. ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภคหรือ
4. ฝ่าฝืนความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน

⁶⁶ ธานีศ เกศวิทักษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16, น. 163.

นอกจากศาลจะมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจชดเชยค่าเสียหายที่แท้จริงแล้ว ศาลยังมีอำนาจกำหนดจำนวนค่าเสียหายเพื่อการลงโทษโดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่างๆ เช่น

1. ความเสียหายที่ผู้บริโภคจะได้รับ
2. ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบธุรกิจได้รับ
3. สถานะทางการเงินของผู้ประกอบธุรกิจ
4. การที่ผู้ประกอบธุรกิจได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น
5. ผู้บริโภคมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายมากน้อยเพียงใด

ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษนั้น ให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงมีจำนวนไม่เกิน 50,000 บาทศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง⁶⁷

การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามมาตรานี้เป็นดุลยพินิจของศาลที่จะสั่งได้เองมิใช่สิทธิของผู้บริโภคแต่อย่างใด ดังนั้นผู้บริโภคที่เป็นโจทก์จึงไม่ต้องมีคำขอในส่วนนี้⁶⁸ โดยศาลมีดุลยพินิจสองขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรกแรก ดุลยพินิจในการวินิจฉัยว่าการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจมีเจตนาที่จะเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายหรือ ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาคือความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภคหรือไม่ หากวินิจฉัยว่าการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจเป็นเช่นนั้นแล้ว จึงเข้าสู่ขั้นตอนที่สองคือการที่ศาลจะใช้ดุลยพินิจในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ โดยมีกรอบจำกัดไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง แต่หากค่าเสียหายนั้น มีจำนวนน้อยคือไม่เกิน 50,000 บาท ศาลสามารถกำหนดได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง

3. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการค้นหาความจริงของศาลที่ใช้รูปแบบวิธีการพิจารณาคดีที่ค่อนข้างไปทางไต่สวน

3.1 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีโมโนสแร่

⁶⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 วรรค 2

⁶⁸ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 133.

บทบัญญัติว่าด้วยคดีมโนสาเร่ตามที่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขใหม่⁶⁹ ศาลมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อการช่วยเหลือประชาชนในการใช้สิทธิทางศาล เป็นการสนับสนุนให้โจทก์สามารถนำคดีมาสู่ศาลได้ในคดีเล็กน้อยโดยไม่จำเป็นต้องมีทนายความและเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีก่อนไปทางแบบไต่สวน เช่น ในการฟ้องคดีโดยการบันทึกคำฟ้องด้วยวาจาและยังสามารถแก้ไขคำฟ้องที่ไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่องได้ ในส่วนของจำเลยหากศาลเห็นว่าคำให้การของจำเลยไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง กฎหมายให้อำนาจศาลที่จะแก้ไขคำให้การได้ เป็นต้น โจทก์และจำเลยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาทนายความ⁷⁰ ศาลสามารถค้นหาความจริงหรือการรวบรวมข้อเท็จจริงในคดีควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณา มิได้ปล่อยให้ขึ้นอยู่กับกรริเริ่มของคู่ความแต่เพียงฝ่ายเดียวก็มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลได้รับข้อเท็จจริงได้นั่นเอง⁷¹ เมื่อโครงสร้างของระบบวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค คงยึดถือตามแนวทางของคดีมโนสาเร่เป็นหลัก⁷² และศาลในคดีผู้บริโภคก็มีบทบาทในเชิงไต่สวนเช่นกัน ผู้เขียนจึงนำหลักการที่คล้ายคลึงกันในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีมโนสาเร่และคดีผู้บริโภคเพื่อนำมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคชัดเจนขึ้นดังนี้

⁶⁹ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ “เนื่องจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ที่ใช้อยู่ยังไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า และคู่ความต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร เมื่อคำนึงถึงทุนทรัพย์ที่พิพาทกัน สมควรแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติ เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ให้เหมาะสมขึ้น โดยให้ศาลดำเนินการไต่สวนไต่ถาม และเข้าช่วยเหลือคู่ความซึ่งไม่มีความรู้ทางกฎหมายได้ เพื่อให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็วและประหยัดค่าใช้จ่ายของคู่ความ...”

⁷⁰ สิริพันธ์ พลรบ และ วรณชัย บุญบำรุง, “การเร่งรัดวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้ออยู่ยาก กับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 29, ฉบับที่ 3, (กันยายน 2542), น. 459.

⁷¹ สิริพันธ์ พลรบ และ วรณชัย บุญบำรุง, เพิ่งอ้าง, น. 457.

⁷² ธาณิศ เกศพิทักษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16, น. 3.

1) ศาลมีอำนาจกำหนดหน้าที่นำสืบของคู่ความ

สำหรับการสืบพยาน ภายหลังจากที่ศาลได้รับคำให้การของจำเลยแล้ว ก่อนที่จะทำการสืบพยานศาลต้องวิเคราะห์คำฟ้องและคำให้การเสียก่อนว่า ควรกำหนดให้คู่ความฝ่ายใด นำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนหรือหลังกันอย่างไร หรือเรียกว่าการกำหนดหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบอันเป็นดุลยพินิจของศาล การกำหนดหน้าที่นำพยานเข้าสืบไม่มีผลต่อหน้าที่นำสืบตามกฎหมาย และไม่จำเป็นว่าผู้ที่มีหน้าที่นำสืบตามกฎหมายจะต้องเป็นผู้มีหน้าที่สืบพยานหลักฐานก่อนด้วย ทั้งคู่ความอาจตกลงกันให้ฝ่ายใดนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนก็ได้⁷³ ส่วนในคดีผู้บริโภค ศาลมีหน้าที่แจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบและกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลัง⁷⁴ เช่นเดียวกับในคดีมโนสาเร่

เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว โจทก์จึงไม่ตกอยู่ในบังคับที่ต้องยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88) และจำเลยสามารถยื่นคำให้การต่อศาลในวันนัดพิจารณาได้ กฎหมายจึงบัญญัติเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องสอบถามคู่ความทั้งสองฝ่ายว่า ประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใด แล้วบันทึกไว้เองหรือศาลอาจสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

2) ศาลมีหน้าที่สอบถามคู่ความว่าจะนำพยานหลักฐานใดเข้าสืบ

ก่อนสืบพยาน คู่ความจะต้องแสดงความจำนงว่าจะอ้างอิงพยานหลักฐานใดบ้าง⁷⁵ โดยสามารถแสดงความจำนงได้ 2 วิธีคือ ศาลเป็นผู้สอบถามคู่ความที่จะนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดบ้างและบันทึกไว้หรือศาลสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลในวันนั้นหรือภายในระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรแล้วแต่ความยากง่ายของคดี⁷⁶ กรณีหลังย่อม

⁷³ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งลักษณะ 2 วิธีพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น หมวด 1 วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, พิมพ์ครั้งที่ 8, (Pholsiam Printing and Publishing: กรุงเทพมหานคร, 2551), น.87.

⁷⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 32

⁷⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ตรี

⁷⁶ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก(ภาคปฏิบัติ), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542), น. 75.

ทำให้สืบพยานในวันนัดพิจารณาไม่ได้และต้องนัดสืบพยานในภายหลัง ดังนั้นการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีมโนสาเร่ทั้งโจทก์และจำเลย จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับที่ต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน⁷⁷ แต่ศาลต้องมีคำสั่งในเรื่องบัญชีระบุพยานตามที่กล่าวข้างต้น ส่วนในคดีผู้บริโภค ศาลมีหน้าที่สอบถามคู่ความฝ่ายที่ต้องนำพยานเข้าสืบเช่นเดียวกับในคดีมโนสาเร่⁷⁸

3) ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองได้ตามที่ศาลเห็นสมควร

พยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี ตามปกติจะเป็นพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบ แต่วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ให้ศาลเป็นผู้ค้นหาข้อเท็จจริงในคดีโดยศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม⁷⁹

ดังนั้น หากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานที่คู่ความ ได้แสดงความจำนงประสงค์จะอ้างอิงนั้น ไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความจริงได้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร แต่การเรียกพยานหลักฐานมาสืบต้องกระทำเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เพื่อทำความจริงให้กระจ่างชัด และเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อคู่ความทุกฝ่าย⁸⁰ ศาลควรจะเรียกพยานดังกล่าวมาสืบ ภายหลังจากที่คู่ความได้สืบพยานเสร็จแล้ว เพราะศาลย่อมเห็นชอบการร้องในประเด็นที่สมควรจะเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมในชั้นตอนนี้⁸¹ ส่วนคดีผู้บริโภค ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เห็นว่าจำเป็น มาสืบเพิ่มเติมได้ รวมทั้งอาจเรียกพยานที่สืบแล้ว มาสืบใหม่ได้โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ⁸² สรุปได้ว่า ศาลมีอำนาจเป็นอย่างเดียวกันในคดีผู้บริโภคและในคดีมโนสาเร่ในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองได้ตามที่ศาลเห็นสมควร

⁷⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคหนึ่ง

⁷⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 31

⁷⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 จัตวาวรรคหนึ่ง

⁸⁰ ธาณิศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, (กรุงเทพมหานคร: Pholsiam Printing and Publishing, 2548), น. 76.

⁸¹ ไพโรจน์ วายุภาพ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 73, น. 88-89.

⁸² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 37

4) อำนาจศาลในการซักถามพยาน

การสืบพยานในคดีมโนสาเร่ ไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้าง หรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานก่อนเสร็จแล้วจึงให้ตัวความหรือทนายความซักถามเพิ่มเติมได้⁸³

พยานบุคคลที่มาเบิกความต้องตอบคำถามของศาลและคู่ความ หากให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานก่อนจะช่วยให้คดีเสร็จรวดเร็วขึ้น เนื่องจากศาลเป็นผู้วินิจฉัยคดีย่อมรู้ว่าต้องการจะได้ข้อเท็จจริงใดจากคดีบ้าง โดยศาลจะซักถามพยานให้ได้ข้อเท็จจริงตามคำฟ้อง และคำให้การอย่างครบถ้วน จึงเหลือข้อที่คู่ความต้องซักถามเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ตัวความและทนายความมีสิทธิแต่เพียงซักถามพยานเพิ่มเติมเท่านั้น ไม่มีสิทธิถามค้านหรือถามตงอย่างคดีสามัญ และวิธีการที่ให้ศาลเป็นผู้ซักถามนี้ ย่อมจะให้ตัวความสามารถดำเนินคดีได้ด้วยตนเองไม่ต้องไปจ้างทนายความ ส่วนในคดีผู้บริโภคก็ให้อำนาจศาลในการซักถามพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง คู่ความหรือทนายความจะถามได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล⁸⁴ ซึ่งเหมือนกับหลักเกณฑ์ในคดีมโนสาเร่

5) ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี

การนำสืบพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ในประเด็นที่พิพาทนั้น ถ้าเป็นพยานบุคคลนอกจากจะมีการซักถามพยานตามที่ได้กล่าวในข้างต้นแล้ว กฎหมายยังให้อำนาจศาลที่จะซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม⁸⁵

คดีมโนสาเร่ เป็นคดีที่มีข้อพิพาทเล็กน้อยและไม่มีปัญหายุ่งยาก คู่ความอาจดำเนินคดีได้เอง จึงให้อำนาจศาลซักถามพยานถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องได้ เพื่อช่วยให้คู่ความได้รับความเป็นธรรม เช่น การซักถามพยานในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอำนาจฟ้องของโจทก์ แม้จำเลยจะไม่ได้ยกขึ้นต่อสู้ก็ตาม แสดงให้เห็นเจตนารมณ์อย่างชัดแจ้งว่าวิธีการในการสืบพยานหลักฐานในคดีมโนสาเร่นั้น กฎหมายให้ความสำคัญแก่ศาลในการมีบทบาทในการค้นหาความจริงเป็นหลักและการซักถามพยาน เพื่อค้นหาความจริงในวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่นั้น ไม่ขัดต่อประมวลจริยธรรมตุลา

⁸³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 จัดวางวรรคสอง

⁸⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 34 วรรคหนึ่ง

⁸⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 จัดวางวรรคสาม

การ⁸⁶ เพราะกฎหมายให้อำนาจศาลในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานด้วยตนเองก่อน แล้วจึงให้ตัวความหรือทนายความซักถามเพิ่มเติม และให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีได้ ย่อมต้องด้วยข้อยกเว้นในตอนท้ายของประมวลจริยธรรมตุลาการเพราะเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจศาลเป็นผู้กระทำได้นั้นเอง⁸⁷ ส่วนในคดีผู้บริโภคก็ให้อำนาจศาลในการซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี⁸⁸ เช่นเดียวกับในคดีมโนสาร

อย่างไรก็ตาม กฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่สามารถที่จะสร้างกระบวนการที่คาดหวังให้คดีมโนสารมีลักษณะไม่เป็นการทาง กระชั้นและประหยัด จะช่วยลดปัญหาคดีค้างในศาลได้ แต่ผู้พิพากษารวมถึงตลอดเจ้าพนักงานศาลที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงสุดในอันที่จะทำให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸⁹ และเป็นธรรมต่อคู่ความทุกฝ่าย

3.2 บทบาทของตุลาการในการค้นหาความจริงในคดีปกครอง

นอกจากบทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ปรับเปลี่ยนระบบวิธีพิจารณาความแพ่งให้มีลักษณะค่อนข้างไปในทางไต่สวนดังเช่นคดีมโนสารที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้วแล้ว ยังมีบทบาทของตุลาการศาลปกครองที่มีหลักเกณฑ์ในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอยู่มากอันมีลักษณะค่อนข้างไปในทางไต่สวนเช่นกัน⁹⁰ คดีปกครองเป็นคดีที่มีข้อพิพาท

⁸⁶ ประมวลจริยธรรมตุลาการ ข้อ 9 มีข้อความว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานมาสืบและการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำด้วยตนเอง”

⁸⁷ ธานีศ เกศพิทักษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 79, น. 78.

⁸⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 34 บรรทัดสอง

⁸⁹ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์และคณะ, รายงานการวิจัย “การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลและความรวดเร็วในการดำเนินคดี” คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (กรุงเทพมหานคร: รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์, 2543), น. 270-271.

⁹⁰ วรณชัย บุญบำรุง, “เปรียบเทียบกระบวนการพิจารณาทางปกครองตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองกับกระบวนการพิจารณาคดีปกครองและกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง,” วารสารกฎหมายปกครอง, เล่มที่ 25 ตอนที่ 3, (ธันวาคม 2543), น. 3-20. และ ตามระเบียบของที่ประชุม

ทางกฎหมายปกครองระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน เกี่ยวกับการกระทำหรือละเว้นกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือการออกกฎ คำสั่งทางปกครอง เอกชนเป็นฝ่ายเสียเปรียบไม่อาจทราบข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐได้ พยานเอกสารเกือบทั้งหมดอยู่ในความครอบครองหน่วยงานของรัฐ เอกชนที่พิพาทกับรัฐจึงมีความลำบากและยุ่งยากในการหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ยืนยันข้อกล่าวอ้างหรือข้อต่อสู้ของตน คู่กรณีระหว่างฝ่ายปกครองและประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองมีความไม่เท่าเทียมกันในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและคดีปกครอง เป็นคดีที่เกี่ยวข้องประโยชน์สาธารณะและศาลเป็นผู้ตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 จึงได้กำหนดวิธีพิจารณาคดีปกครองขึ้นเป็นพิเศษแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีโดยทั่วไป⁹¹ ในหัวข้อต่อไปนี้ ผู้เขียนจะศึกษาถึงบทบาทของตุลาการในคดีปกครอง รวมทั้งพนักงานคดีปกครองซึ่งมีบทบาทในการช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงอันมีลักษณะทำนองเดียวกับเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การค้นหาข้อเท็จจริงจากเอกสาร

เมื่อผู้ฟ้องคดียื่นคำฟ้องต่อศาล ตุลาการเจ้าของสำนวนมีหน้าที่ตรวจคำฟ้องและมีคำสั่งให้รับคำฟ้องไว้พิจารณาและสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทำคำให้การโดยกำหนดประเด็นที่ผู้ถูกฟ้องคดีจะต้องให้การหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาและส่งสำเนาคำฟ้องและสำเนาพยานหลักฐานที่ผู้ฟ้องคดีรับรองสำเนาถูกต้องไปยังผู้ถูกฟ้องคดีด้วย เว้นแต่หากพยานหลักฐานที่ประกอบคำฟ้องมีปริมาณหรือสภาพการส่งทำให้เป็นภาระแก่ศาลเป็น

ในญัตตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 5 กำหนดไว้ว่า วิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นวิธีพิจารณาคดีโดยใช้ระบบไต่สวน

⁹¹ อัครวิทย์ สุมาวงศ์, คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีปกครอง พร้อมทั้งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543, (กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการสำนักงานศาลปกครอง, 2544), น. 1.

อย่างมากก็เพียงส่งสำเนาคำฟ้องไปพร้อมกับรายการพยานหลักฐานที่ผู้ถูกฟ้องคดีอาจขอหรือขอรับได้ที่ศาลโดยไม่ต้องส่งสำเนาพยานหลักฐานระเบียบ⁹²

กรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าคำฟ้องนั้นสามารถวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้โดยไม่ต้องสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทำคำให้การและจัดทำบันทึกของตุลาการเจ้าของสำนวนเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไปได้เลย⁹³

ฝ่ายผู้ถูกฟ้องคดีต้องทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลพร้อมส่งพยานหลักฐานตามที่ตุลาการเจ้าของสำนวนกำหนดโดยจัดทำสำเนาคำให้การและสำเนาพยานหลักฐานที่รับรองสำเนาถูกต้องยื่นต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำฟ้องหรือภายในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ผู้ถูกฟ้องคดีจะต้องระบุโดยชัดแจ้งในคำให้การว่าตนปฏิเสธหรือยอมรับข้อหาที่ปรากฏในคำฟ้องและคำขอท้ายฟ้องรวมทั้งเหตุแห่งการปฏิเสธหรือยอมรับเช่นนั้น⁹⁴ หากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าคำให้การของผู้ถูกฟ้องคดีไม่ครบถ้วนหรือไม่ชัดเจน ตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีแก้ไขหรือจัดทำคำให้การส่งมาใหม่ได้⁹⁵ และหากผู้ถูกฟ้องคดีไม่จัดทำคำให้การดังกล่าวภายในระยะเวลาที่กำหนด ก็ถือว่าผู้ถูกฟ้องคดียอมรับข้อเท็จจริงตามข้อหาของผู้ฟ้องคดีและศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไปตามที่เห็นเป็นการยุติธรรม⁹⁶ กรณีนี้ศาลต้องแสวงหาข้อเท็จจริงตามที่เห็นควรเพื่อความเป็นธรรมก่อนพิพากษาหรือมีคำสั่งนั้น

เมื่อผู้ถูกฟ้องคดียื่นคำให้การแล้ว ผู้ฟ้องคดีสามารถทำคำคัดค้านคำให้การได้ภายในสามสิบวันหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดหรือไม่ทำคำคัดค้านคำให้การก็ต้องแจ้งให้ศาลทราบว่าจะตนไม่ประสงค์ที่จะทำคำคัดค้านคำให้การ มิฉะนั้นศาลอาจมีคำสั่งจำหน่ายคดีจากสารบบ

⁹² ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 42

⁹³ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 61

⁹⁴ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 43

⁹⁵ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 44

⁹⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 57 และ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 46

ความได้⁹⁷ หรือหากศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงนั้นเพียงพอและการที่ผู้ฟ้องคดีไม่คัดค้านคำให้การ ไม่เกิดผลกระทบใดในคดี ก็สามารถยุติแสวงหาข้อเท็จจริงพร้อมจัดทำบันทึกเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาต่อไปได้

การยื่นคำให้การในคดีปกครองคู่กรณีต้องยื่นพยานหลักฐานต่างๆ ที่มีอยู่ด้วย แตกต่างจากคดีแพ่งที่คู่ความยื่นคำให้การเพียงตั้งประเด็นระหว่างคู่ความแล้วจึงนำสืบพยานหลักฐานในชั้นพิจารณา ศาลมีหน้าที่ค้นหาความจริงหากในการยื่นคำให้การครั้งแรก หากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากคำฟ้องและคำให้การเพียงพอที่จะวินิจฉัยคดีแล้ว ก็สามารถยุติการแสวงหาข้อเท็จจริงได้ แตกต่างจากคดีแพ่งที่ศาลต้องทำการสืบพยานต่อไปตามประเด็นและตามพยานที่คู่ความอ้างจนกว่าจะหมดพยาน ศาลไม่มีอำนาจยุติการสืบพยานโดยเหตุผลว่าได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนแล้วได้ นอกจากนั้นศาลไม่มีอำนาจให้คู่ความสืบพยานโดยเหตุผลที่ว่าข้อเท็จจริงยังไม่เพียงพอต่อการวินิจฉัยคดี

2) การค้นหาข้อเท็จจริงอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร

ในคดีปกครอง นอกจากศาลจะมีอำนาจแสวงหาความจริงจากคำคู่ความดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ตุลาการศาลปกครองยังมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงอื่นๆ เช่น การสอบถามพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญหรือพยานหลักฐานอื่นๆ ตรวจสอบสถานที่ รวมทั้งส่งประเด็นไปให้ศาลปกครองชั้นต้นอื่นแสวงหาข้อเท็จจริงแทน ตลอดจนมีอำนาจเรียกคู่กรณีหน่วยงานทางปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ส่งเอกสารหรือพยานหลักฐานใดๆ หรือให้มาให้ถ้อยคำ โดยไม่จำกัดเฉพาะแต่พยานหลักฐานของคู่กรณีเท่านั้น⁹⁸ ในการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล หากต้องมีการให้ถ้อยคำของคู่กรณี พยาน หรือบุคคลใดๆ ให้ศาลเป็นผู้ซักถาม⁹⁹ และการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีปกครองโดยหลักเป็นหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวน¹⁰⁰

⁹⁷ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 47

⁹⁸ อัครวิทย์ สุมาวงศ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 90, น. 23

⁹⁹ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 50

¹⁰⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 57

อย่างไรก็ตาม องค์คณะที่พิจารณาพิพากษาก็มีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงด้วย โดยกำหนดให้ศาลปกครองมีอำนาจตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริงได้อย่างเหมาะสม¹⁰¹ และกำหนดให้ตุลาการศาลปกครองคนหนึ่งคนใดที่ได้รับมอบหมายจากองค์คณะมีอำนาจ เรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องชี้แจงข้อเท็จจริงหรือให้ความเห็นเป็นหนังสือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือมีคำสั่งเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐส่งวัตถุ เอกสารหรือพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือให้ความเห็นเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือส่งผู้แทนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานทางปกครองมาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำประกอบการพิจารณา มีคำสั่งเรียกให้คู่กรณีมาให้ถ้อยคำหรือนำพยานหลักฐานมาประกอบการพิจารณา มีคำสั่งเรียกให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งพยานหลักฐานมาประกอบการพิจารณาได้ส่วนหรือมีคำสั่งในเรื่องใดที่มีใช้การวินิจฉัยชี้ขาดคดีในกรณีจำเป็นตุลาการศาลปกครองมีอำนาจไปตรวจสอบสถานที่ บุคคลหรือสิ่งอื่นใดเพื่อประกอบการพิจารณาได้ด้วย¹⁰²

ในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวนให้ตุลาการศาลปกครองที่ได้รับมอบหมายจากองค์คณะมีอำนาจได้ส่วนหรือมีคำสั่งในเรื่องที่มีใช้การวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้¹⁰³ ถือว่าตุลาการเจ้าของสำนวนได้รับมอบหมายจากองค์คณะให้ใช้อำนาจตามมาตรา 61 คือ หากเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากคำชี้แจงของคู่กรณีหรือจากการแสวงหาของศาลไม่เพียงพอที่จะมีคำพิพากษาให้ตุลาการเจ้าของสำนวนจัดทำบันทึกเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาต่อไป¹⁰⁴ พอสรุปได้ว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลในชั้นตอนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นอำนาจของตุลาการเจ้าของสำนวน

¹⁰¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 55

¹⁰² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 61

¹⁰³ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยองค์คณะ การจ่ายสำนวน การโอนคดี การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการในคดีปกครอง การคัดค้านตุลาการศาลปกครอง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีปกครองแทน พ.ศ. 2544 ข้อ 10

¹⁰⁴ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยองค์คณะ การจ่ายสำนวน การโอนคดี การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการในคดีปกครอง การคัดค้านตุลาการศาลปกครอง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีปกครองแทน พ.ศ. 2544 ข้อ 11

นอกจากนั้น มีการกำหนดให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งเรียกคู่กรณีหรือพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำได้ตามที่เห็นสมควร ในการออกคำสั่งนั้น ศาลจะกำหนดข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวนไว้ด้วยก็ได้ ทั้งนี้ศาลจะต้องแจ้งกำหนดการไต่สวนให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้าเพื่อเปิดโอกาสให้คู่กรณีนั้นคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริงได้ แต่ถ้าข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวนเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่มีผลกระทบต่อการพิจารณาพิพากษาคดีหรือคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อเท็จจริงนั้นมาก่อนแล้ว ศาลจะไม่แจ้งกำหนดการไต่สวนให้คู่กรณีนั้นทราบก็ได้ ในการให้ถ้อยคำต่อศาลนั้น พยานที่ศาลมีคำสั่งเรียกมาให้ถ้อยคำสามารถเสนอพยานหลักฐานใดๆ เพื่อประกอบการให้ถ้อยคำของตนได้ หากพยานหลักฐานนั้นอยู่ในประเด็นที่ศาลมีคำสั่งให้มีการไต่สวน¹⁰⁵ พยานที่ให้ถ้อยคำแล้วอาจถูกเรียกมาให้ถ้อยคำอีกวันหนึ่งหรือวันเดียวกัน ทั้งอาจถูกเรียกมาให้ถ้อยคำพร้อมพยานคนอื่นในเรื่องเดียวกันก็ได้¹⁰⁶

นอกจากศาลมีอำนาจออกคำสั่งเรียกคู่กรณีและบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำแล้ว ศาลยังมีอำนาจออกคำสั่งเรียกให้คู่กรณี หน่วยงานทางปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องส่งเอกสารหรือพยานหลักฐานใดๆ ให้แก่ศาลเมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่กรณีมีคำขออีกด้วย¹⁰⁷

ในกรณีจำเป็นต้องตรวจสอบหรือวิเคราะห์ในเรื่องใดที่เกี่ยวกับคดีอันมิใช่เป็นการวินิจฉัยข้อกฎหมาย ศาลมีอำนาจสั่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อศึกษา ตรวจสอบหรือวิเคราะห์ในเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวกับคดีอันมิใช่เป็นการวินิจฉัยข้อกฎหมาย แล้วทำรายงานหรือให้ถ้อยคำต่อศาล ทั้งนี้ศาลอาจให้พยานผู้เชี่ยวชาญมาให้ถ้อยคำต่อศาลประกอบรายงานของตนได้ด้วย¹⁰⁸

ขั้นตอนการแสวงหาความจริงในคดีปกครอง อยู่ในความกำกับดูแลของตุลาการเจ้าของสำนวนส่วนใหญ่ โดยตุลาการเจ้าของสำนวนไม่จำเป็นต้องผูกพันกับข้อเท็จจริงที่คู่กรณีกล่าวอ้าง

¹⁰⁵ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 51

¹⁰⁶ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 53

¹⁰⁷ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 54

¹⁰⁸ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 55

ในคำฟ้องหรือคำให้การและพยานหลักฐานคู่กรณีนำสืบ แต่สามารถแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะมีอำนาจตามสมควรในการที่จะขอให้คู่กรณีให้ความกระจ่างชัดในข้อเท็จจริงของคดี หากคู่กรณีไม่สามารถจะดำเนินการเองได้ และสามารถควบคุมการสืบพยาน ตัดพยานบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดี เนื่องจากจุดประสงค์หลักของการพิจารณาคดีปกครองเป็นการตรวจสอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองมากกว่าจะเป็นการต่อสู้กันเองระหว่างคู่กรณี

3) อำนาจค้นหาความจริงของพนักงานคดีปกครองและตุลาการผู้แถลงคดี

พนักงานคดีปกครองทำหน้าที่ช่วยเหลือตุลาการเจ้าของสำนวนในการดำเนินคดีปกครอง ตามที่ตุลาการเจ้าของสำนวนมอบหมาย¹⁰⁹ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบหมายงานระหว่างตุลาการศาลปกครองกับพนักงานคดีปกครองตามประกาศประธานศาลปกครองสูงสุด ปรากฏว่าแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครอง และลักษณะของการปฏิบัติงานมีความคล้ายคลึงกับบทบาทของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคเป็นอย่างมาก โดยทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลตามที่ได้รับมอบหมายเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมีตุลาการผู้แถลงคดีซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการทำคำแถลงการณ์ต่อองค์คณะที่ตัดสินคดี โดยเสนอความเห็นของตนเกี่ยวกับคดีในการทำคำพิพากษา องค์คณะจะต้องมีเหตุผล หลักฐานความเห็นของตุลาการผู้แถลงคดีในกรณีมีความเห็นไม่ตรงกัน แสดงให้เห็นถึงการถ่วงดุลอำนาจของทั้งสองฝ่ายเป็นการตรวจสอบซึ่งกันและกันเพื่อยังผลให้คำพิพากษาของศาลปกครองมีความเป็นธรรมและมีความรอบคอบยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจค้นหาความจริงของพนักงานคดีปกครองและตุลาการผู้แถลงคดีดังต่อไปนี้

ในการทำสำนวนคดีให้ พนักงานคดีปกครองตรวจสอบข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายหรือแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล แล้วเสนอข้อมูลเพื่อประกอบพิจารณามีคำสั่งได้ แต่ห้ามตรวจคำฟ้องและเสนอความเห็นในชั้นตรวจคำฟ้อง ในกรณีมีคำสั่งไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา ให้ตุลาการเจ้าของสำนวนมอบหมายให้พนักงานคดีปกครองยกร่างคำสั่งดังกล่าวตามรูปแบบ เหตุผลและตาม

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 79 และระเบียบที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยองค์คณะ การจ่ายสำนวน การโอนคดี การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการในคดีปกครอง การคัดค้านตุลาการศาลปกครอง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีปกครองแทน พ.ศ. 2544 ข้อ 19

แนวทางที่ตุลาการเจ้าของสำนวนกำหนดสำหรับคดีนั้นและหากตุลาการเจ้าของสำนวนมีคำสั่งรับคำฟ้องไว้พิจารณา ให้พนักงานคดีปกครองที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้ช่วยเหลือเกี่ยวกับสำนวนคดีนั้นรับผิดชอบในงานธุรการเกี่ยวกับการแสวงหาความจริงตามคำสั่งศาล ให้ดูแลตรวจสอบการรับส่งและความสมบูรณ์ของเอกสารของคู่กรณี จัดทำสารบัญเอกสารในสำนวนคดีให้ครบถ้วนตามระเบียบปฏิบัติ เมื่อมีเอกสารของคู่กรณีแล้วให้เสนอตุลาการเจ้าของสำนวนเพื่อมีคำสั่งโดยพลัน¹¹⁰ นอกจากนั้น ในการทำบันทึกของตุลาการเจ้าของสำนวนอาจให้พนักงานคดีปกครองเป็นผู้กว้างหากคดีนั้นยุ่งยากซับซ้อน ให้ตุลาการเจ้าของสำนวนกำหนดแนวทางในการสรุปข้อเท็จจริง ประเด็นที่ต้องวินิจฉัยและให้ความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรด้วย แต่ถ้าเป็นคดีที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน จะมอบหมายให้พนักงานคดีปกครองยกกว้างบันทึกเสนอให้ตุลาการเจ้าของสำนวนพิจารณาแก้ไขในภายหลังได้ ทั้งนี้พนักงานคดีปกครองก็ทำหน้าที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับสำนวนนั้นต่อตุลาการผู้แถลงคดีเช่นเดียวกับพนักงานคดีปกครองที่ช่วยเหลือตุลาการเจ้าของสำนวน¹¹¹

สำหรับการยกกว้างคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาด เป็นหน้าที่ของตุลาการศาลปกครองโดยเฉพาะ แต่หากเป็นคดีที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ตุลาการศาลปกครองอาจมอบหมายให้พนักงานคดีปกครองยกกว้างคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดคดีเสนอให้ตุลาการศาลปกครองพิจารณาตรวจแก้ไขได้¹¹² ในการมอบหมายให้พนักงานคดีปกครองดำเนินการใดๆ ตามประกาศนี้ ตุลาการศาลปกครองอาจมีคำสั่งให้รวมบันทึกและเอกสารที่เสนอโดยพนักงานคดีปกครองไว้ในส่วนเอกสารภายในของสำนวนคดีได้¹¹³

ส่วนบทบาทของตุลาการผู้แถลงคดีอยู่ในขั้นตอนหลังจากที่องค์คณะได้รับสำนวนคดีจากตุลาการเจ้าของสำนวน หากเห็นว่าไม่มีกรณีที่ต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ให้ตุลาการ

¹¹⁰ ประกาศประธานศาลปกครองสูงสุด เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบหมายงานระหว่างตุลาการศาลปกครองกับพนักงานคดีปกครอง ข้อ 2

¹¹¹ ประกาศประธานศาลปกครองสูงสุด เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบหมายงานระหว่างตุลาการศาลปกครองกับพนักงานคดีปกครอง ข้อ 4

¹¹² ประกาศประธานศาลปกครองสูงสุด เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบหมายงานระหว่างตุลาการศาลปกครองกับพนักงานคดีปกครอง ข้อ 7

¹¹³ ประกาศประธานศาลปกครองสูงสุด เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบหมายงานระหว่างตุลาการศาลปกครองกับพนักงานคดีปกครอง ข้อ 10

หัวหน้าคณะสั่งกำหนดวันใดในหนึ่งเป็นวันสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริง¹¹⁴ และให้ส่งสำนวนคดีนั้นให้ตุลาการผู้แถลงคดีเพื่อจัดทำคำแถลงการณ์โดยเร็ว

ตุลาการผู้แถลงคดีไม่ได้เป็นองค์คณะในการพิพากษาคดี¹¹⁵ แต่มีหน้าที่ชี้แจงด้วยวาจาต่อองค์คณะเพื่อประกอบคำแถลงการณ์ในวันนั่งพิจารณาคดีหลังจากเสร็จสิ้นการแถลงและนำพยานหลักฐานมาสืบประกอบของคู่กรณีแล้ว หากตุลาการผู้แถลงคดีเห็นว่าจากคำแถลงและการนำพยานหลักฐานมาสืบประกอบคำแถลงของคู่กรณีนั้น ทำให้ข้อเท็จจริงในการพิจารณาคดีเปลี่ยนแปลงไปและมีผลกระทบต่อคำแถลงการณ์ ตุลาการผู้แถลงคดีจะจัดทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือขึ้นใหม่หรือเสนอคำแถลงการณ์ด้วยวาจาต่อองค์คณะเพื่อพิจารณาในวันอื่นก็ได้¹¹⁶

ในการแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีนั้น ตุลาการผู้แถลงคดีจะเสนอความเห็นในการวินิจฉัยคดีของตนโดยอิสระต่อองค์คณะว่าเป็นอย่างไร ความเห็นของตุลาการผู้แถลงคดีจะเป็นสิ่งที่ถ่วงดุลความเห็นขององค์คณะ ทำให้องค์คณะมีความระมัดระวังรอบคอบ มีเหตุผลสนับสนุนอย่างแน่นแฟ้นในการพิพากษาคดีปกครอง¹¹⁷ หากองค์คณะไม่เห็นด้วยกับคำแถลงการณ์ ก็จะต้องหาเหตุผลที่หนักแน่นและน่าเชื่อถือมากกว่า เพราะกฎหมายกำหนดให้มีการพิมพ์เผยแพร่คำพิพากษาขององค์คณะและตุลาการผู้แถลงคดีจะทำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างคำวินิจฉัย

¹¹⁴ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 62

¹¹⁵ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยองค์คณะ การจ่ายสำนวน การโอนคดี การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการในคดีปกครอง การคัดค้านตุลาการศาลปกครอง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีปกครองแทน พ.ศ. 2544 ข้อ 12

¹¹⁶ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 88

¹¹⁷ โกคิน พลกุล, “สาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง,” วารสารวิชาการปกครอง Administrative Courts Journal, สำนักงานศาลปกครอง, ปีที่ 1 เล่มที่ 1, (2544), น. 122.

และเหตุผลขององค์คณะและตุลาการผู้แถลงคดี¹¹⁸ เมื่อเสร็จสิ้นการแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีแล้ว ให้ตุลาการหัวหน้าคณะนัดประชุมปรึกษาเพื่อพิพากษาในวันเดียวกันนั้นหรือวันอื่น¹¹⁹

บทบาทของตุลาการผู้แถลงคดีมิได้เป็นผู้ตัดสินคดี แต่ทำหน้าที่สำคัญในการเสนอความเห็นของตนเป็นหนังสือถึงข้อสาระสำคัญในประเด็นพิพาทต่อองค์คณะ องค์คณะจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้ ความเห็นของตุลาการผู้แถลงคดีจะเป็นสิ่งที่ช่วยองค์คณะในการตรวจสอบดุลยพินิจการวินิจฉัยคดี เพื่อไม่ให้มีข้อจำกัดการแสวงหาความจริงอันเป็นเหตุให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบในเชิงคดีในการค้นหาความจริงในคดีปกครอง

3.3 บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีล้มละลาย

คดีล้มละลายมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป เนื่องจากเมื่อลูกหนี้เป็นผู้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว¹²⁰ เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายและศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ลูกหนี้ไม่สามารถกระทำการใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของตน เว้นแต่จะได้กระทำตามคำสั่งหรือความเห็นชอบของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ผู้จัดการทรัพย์หรือที่ประชุมเจ้าหนี้ คดีล้มละลายจึงเป็นคดีที่มีความสลับซับซ้อน มีหลักเกณฑ์ รายละเอียดมากกว่าคดีแพ่งสามัญ ผลของคดีล้มละลายกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม จำเป็นต้องมีระบบวิธีพิจารณาเป็นพิเศษและต้องได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับคดีล้มละลายเป็นการเฉพาะ¹²¹ ดังนั้นศาลและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีบทบาทอย่างมากในการค้นหาความจริงในคดีล้มละลายที่มีวิธีพิจารณาคดีที่ค่อนข้างไปทางไต่สวน ผู้เขียนจะอธิบายบทบาทและหน้าที่ของศาลและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพื่อ

¹¹⁸http://www.admincourt.go.th/00_web/02_kadee/02_procedure/02_proc06.htm

(February 25, 2010)

¹¹⁹ ระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 89

¹²⁰ คำว่า “หนี้สินล้นพ้นตัว” หมายถึง ลูกหนี้มีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินหรือมีทรัพย์สินไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ โปรดดูรายละเอียด วิชา มหาคณ, คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย (ฉบับสมบูรณ์), พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547), น. 29.

¹²¹ เหตุผลในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542

ค้นหาความจริงในคดีล้มละลายเพื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของศาลและเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคเพื่อนำมาวิเคราะห์ในบทต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) อำนาจค้นหาข้อเท็จจริงของศาล

คำพิพากษาให้บุคคลถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือเป็นบุคคลล้มละลายมีผลกระทบถึงทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ไม่สามารถจัดการเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินของตนเองได้และเป็นการตัดสิทธิเสรีภาพของลูกหนี้ กล่าวคือหากจะย้ายที่อยู่หรือเดินทางออกไปต่างประเทศจะต้องขออนุญาตหรือแจ้งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบด้วย¹²² นอกจากนั้นการฟ้องคดีล้มละลายเป็นการฟ้องลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวและบังคับชำระหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทุกรายไม่จำกัดว่าจะเป็นผู้ที่ฟ้องคดีหรือไม่ และเจ้าหนี้ทั้งหลายจะได้รับส่วนแบ่งเฉลี่ยจากลูกหนี้โดยเสมอภาคกัน

เมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องต่อศาลและศาลมีคำสั่งรับคำฟ้องไว้แล้ว ศาลต้องกำหนดวันนัดพิจารณาเป็นการด่วนและในการพิจารณาคดีล้มละลายตามคำฟ้องของเจ้าหนี้ นั้น ศาลต้องพิจารณาเอาความจริงว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือไม่¹²³ และหากศาลพิจารณาได้ความจริงให้ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาด แต่ถ้าไม่ได้ความจริงหรือลูกหนี้นำสืบได้ว่าอาจชำระหนี้ได้ทั้งหมดหรือมีเหตุอื่นที่ไม่ควรให้ลูกหนี้ล้มละลาย ให้ศาลยกฟ้อง¹²⁴ ดังนั้นศาลจะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้ได้นั้น ศาลจะต้องพิจารณาให้ได้ความจริงเสียก่อน โดยต้องเข้ามาค้นหา ความจริงในลักษณะของการไต่สวน การพิจารณาเอาความจริงนั้นศาลต้องให้โอกาสแก่จำเลยในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบอย่างเต็มที่ แม้ว่าจำเลยจะยื่นบัญชีระบุพยานโดยฝ่าฝืนโดยไม่ยื่นล่วงหน้าตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ได้ส่งสำเนาพยานเอกสารให้แก่คู่ความอีกฝ่ายรวมทั้งจำเลยสามารถนำพยานบุคคลเข้าสืบแก้ไขเปลี่ยนแปลงพยานเอกสารได้ เนื่องจากการที่ห้ามนำสืบพยานบุคคล

¹²² ปรีชา พานิชวงศ์, คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลายและกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2546), น. 7.

¹²³ เป็นบทสันนิษฐานไว้ว่า หากลูกหนี้มีการกระทำได้ดังต่อไปนี้ ถือว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวเพื่อให้เจ้าหนี้มีภาระการพิสูจน์ง่ายขึ้น เช่น ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินหรือสิทธิจัดการทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้ทั้งหลายของตน ไม่ว่าจะได้กระทำในหรือนอกราชอาณาจักร เป็นต้น โปรดดู ปรีชา พานิชวงศ์, เพิ่งอ้าง , น. 26-33.

¹²⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 14

เพื่อให้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเอกสาร เป็นการตัดรอนมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐาน ย่อมเป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483¹²⁵ ศาลต้องค้นหาความจริงแท้ว่าลูกหนี้มีเหตุสมควรที่จะล้มละลายหรือไม่

หลังจากที่ศาลเห็นว่าลูกหนี้มีเหตุสมควรที่จะล้มละลายแล้ว หากเจ้าหนี้ขอให้ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เป็นการชั่วคราว ให้ศาลได้สวนในทันทีเพื่อเป็นการป้องกันมิให้ลูกหนี้กระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินและหลีกเลี่ยงการชำระหนี้ เปรียบเทียบได้กับคำสั่งคุ้มครองประโยชน์ของเจ้าหนี้โดยฉุกเฉิน ส่วนคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดมีผลเท่ากับล้มละลายแล้วเกือบบริบูรณ์ ผลของคำสั่งทั้งสองประการที่กล่าวข้างต้นคือ ลูกหนี้ต้องถูกจำกัดสิทธิและหน้าที่ หักอำนาจที่จะจัดการทรัพย์สินของตน เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดลูกหนี้แล้ว ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เรียกประชุมเจ้าหนี้ทั้งหลายโดยเร็วเพื่อปรึกษาว่าควรจะยอมรับคำขอประนอมหนี้หรือควรพิพากษาให้ลูกหนี้เป็นคนล้มละลาย¹²⁶

เมื่อมีการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกแล้ว ให้ศาลได้สวนลูกหนี้โดยเปิดเผยเป็นการด่วนเพื่อทราบกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ เหตุที่ทำให้ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ตลอดจนความประพฤติของลูกหนี้¹²⁷ วิธีการได้สวนนั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือเจ้าหนี้ที่ได้ขอรับชำระหนี้แล้ว หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากเจ้าหนี้จะเป็นผู้ถามลูกหนี้โดยได้รับอนุญาตจากศาล หรือศาลอาจถามลูกหนี้เองก็ได้ ลูกหนี้จะต้องตอบคำถามนั้น หากฝ่าฝืนจะได้รับโทษจำคุกและปรับ¹²⁸

หากลูกหนี้ประสงค์จะขอประนอมหนี้ก็ให้ศาลพิจารณาจากรายงานของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และข้อคัดค้านของเจ้าหนี้¹²⁹ คำขอการประนอมหนี้หากไม่มีข้อความใช้หนี้ก่อน หลังตามลำดับหรือการประนอมหนี้ไม่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั่วไป หรือทำให้เจ้าหนี้ได้เปรียบเสียเปรียบกัน ห้ามศาลมิให้มีคำสั่งเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้¹³⁰

¹²⁵ โปรดดู คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2837/2538 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9237/2539

¹²⁶ วิชา มหาคุณ, คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย (ฉบับสมบูรณ์), พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547), น. 96.

¹²⁷ ปรีชา พานิชวงศ์, อ่าวแล้ว เชิงอรรถที่ 121, น. 161. และพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 42

¹²⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 162 มาตรา 169

¹²⁹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 52

¹³⁰ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 53

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายแล้ว บุคคลล้มละลายอาจยื่นคำขอต่อศาล เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งปลดจากการล้มละลายได้¹³¹ ในการพิจารณาคำขอให้การปลดจากล้มละลาย ศาลอาจฟังคำชี้แจงของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าหนี้หรือผู้แทนเจ้าหนี้ รายงานเกี่ยวกับกิจการทรัพย์สินและความประพฤติของผู้ล้มละลายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่ได้ยื่นไว้¹³² และจากการไต่สวนโดยเปิดเผย ศาลอาจให้บุคคลล้มละลายหรือสาบานตัว และพิจารณาพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร หากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือเจ้าหนี้คัดค้านคำขอปลดจากล้มละลายหรือบุคคลผู้ล้มละลายคัดค้านรายงานของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่รายงานต่อศาล ศาลอาจสั่งให้ไต่สวนข้อโต้แย้งนั้นหรือสืบพยานของแต่ละฝ่ายได้ เมื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาเสร็จแล้ว ศาลมีอำนาจใช้ดุลยพินิจสั่งปลดลูกหนี้จากการล้มละลายได้โดยอาจกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะพึงได้มาในเวลาต่อไป แต่ต้องไม่เกินระยะเวลาที่บุคคลนั้นได้รับการปลดจากการล้มละลาย คือ 3 ปี¹³³

สำหรับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542 บทบัญญัติส่วนที่เกี่ยวกับการค้นหาความจริงของศาล เช่น ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นประกอบการพิจารณาพิพากษาได้¹³⁴ ศาลล้มละลายจะให้ศาลอื่นหรือเจ้าพนักงานศาลทำการสืบพยานหลักฐานส่วนใดส่วนหนึ่งแทนก็ได้ การสืบพยานดังกล่าวจะทำนอกศาลหรือในศาลก็ได้¹³⁵ เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม อธิบดีผู้พิพากษาโดยอนุมัติของประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดใดๆ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐาน¹³⁶ ตามข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2549

¹³¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 68

¹³² พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 69

¹³³ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 71 ประกอบ 81/1

¹³⁴ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542 มาตรา 20

¹³⁵ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542

มาตรา 18

¹³⁶ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542

มาตรา 19

พอสรุปได้ว่า กฎหมายล้มละลายให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการใช้ดุลยพินิจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการค้นหาความจริงอันเป็นบทบาทในเชิงได้ส่วน มากกว่าที่จะปล่อยให้มันเป็นบทบาทภาระของคู่ความดังเช่นคดีแพ่งทั่วไป

2) อำนาจค้นหาความจริงของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

บทบาทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยเหลือศาลเพื่อค้นหาความจริงในคดี ข้อเท็จจริงที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์รายงานต่อศาลเป็นส่วนที่ศาลใช้ประกอบการพิจารณาในการทำคำสั่งและคำพิพากษา เช่น เรื่องการประนอมหนี้ ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยื่นรายงานเกี่ยวกับการประนอมหนี้ กิจกรรมทรัพย์สินและความประพฤติของลูกหนี้ต่อศาล¹³⁷ ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์รายงานศาลเกี่ยวกับกิจกรรมทรัพย์สินและความประพฤติของบุคคลล้มละลายในเวลาก่อนหรือระหว่างที่ล้มละลายต่อศาล¹³⁸ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังมีหน้าที่รายงานข้อความเกี่ยวกับกิจกรรม ทรัพย์สินหรือความประพฤติของลูกหนี้ตามที่ศาลต้องการช่วยซักถามลูกหนี้หรือบุคคลอื่นในการที่ศาลดำเนินกระบวนการ¹³⁹ นอกจากนั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจออกหมายเรียกเจ้าหนี้ ลูกหนี้หรือบุคคลมาสอบสวนในเรื่องหนี้สิน¹⁴⁰ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจออกหมายเรียกลูกหนี้ คู่สมรสของลูกหนี้ หรือบุคคลใดที่ได้ความหรือสงสัยว่ามีทรัพย์สินของลูกหนี้หรืออยู่ในความครอบครองหรือเชื่อว่าเป็นหนี้ของลูกหนี้หรือเห็นว่าสามารถแจ้งข้อความเกี่ยวกับกิจกรรมหรือทรัพย์สินของลูกหนี้มาได้ส่วนหรือสอบสวนและมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นๆ ส่งเอกสารหรือวัตถุพยานซึ่งอยู่ในความยึดถือหรืออำนาจของผู้นั้นเกี่ยวกับกิจกรรมหรือทรัพย์สินของลูกหนี้¹⁴¹ เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นการดำเนินการแทนเจ้าหนี้ทั้งหลายในคดีล้มละลายเพื่อให้ความเป็นธรรมระหว่างเจ้าหนี้และให้ได้รับชำระหนี้มากที่สุด อย่างรวดเร็ว โดยเก็บรวบรวมและควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ จัดกิจการของลูกหนี้¹⁴² อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อยู่ภายใต้การควบคุมของศาลเพราะ

¹³⁷ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 50

¹³⁸ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 69

¹³⁹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 142

¹⁴⁰ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 105

¹⁴¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 117

¹⁴² พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 22

การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย มีการปฏิบัติหน้าที่สลับกันไป¹⁴³ ศาลจึงต้องสอดส่องให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ปฏิบัติหน้าที่โดยเรียบร้อย และมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำคำชี้แจงในเรื่องบัญชี หรือเรื่องใดๆ เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย หรือจะสั่งให้กระทำหรือละเว้นกระทำตามที่เห็นสมควรได้¹⁴⁴ นอกจากนั้นเจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือบุคคลใดๆ ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำหรือคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ อาจยื่นคำร้องต่อศาลภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ทราบการกระทำหรือคำวินิจฉัยนั้น ให้ศาลสั่งยืนตาม กลับหรือแก้ไขคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้¹⁴⁵

ตารางที่ 4 ตารางเปรียบเทียบบทบาทของศาลในคดีมโนสาเร่ คดีปกครอง และคดีล้มละลาย

คดีมโนสาเร่	คดีปกครอง	คดีล้มละลาย
<u>1. ในชั้นตรวจคำฟ้อง</u> - ศาลอาจสั่งให้โจทก์หรือจำเลยแก้ไขคำฟ้อง คำให้การได้ หากคำฟ้องหรือคำให้การนั้นไม่ถูกต้อง ไม่ชัดเจนหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง - ศาลมีหน้าที่สอบคำให้การจำเลยโดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ กรณีที่ยื่นคำให้การด้วยวาจา ให้ศาลบันทึกไว้	- ตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ฟ้องคดีแก้ไขคำฟ้องหรือสั่งให้ผู้ถูกฟ้องแก้ไขคำให้การได้ - ศาลสามารถกำหนดประเด็นให้ผู้ถูกฟ้องแก้คำให้การตามประเด็น	- ไม่มีกฎหมายบัญญัติในเรื่องนี้โดยเฉพาะในคดีล้มละลาย ดังนั้น จึงใช้หลักเกณฑ์การตรวจคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 18
<u>2. ชั้นพิจารณา</u> <u>2.1 การแสวงหาข้อเท็จจริง</u> - ศาลมีหน้าที่ซักถามพยาน	- ศาลสามารถให้คู่ความจัดส่ง	- ศาลต้องพิจารณาเอาความ

¹⁴³ วิชา มหาคุณ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 125, น. 102.

¹⁴⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 151

¹⁴⁵ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 146

ก่อน และสามารถชักถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม ศาล -ศาลมีหน้าที่กำหนดหน้าที่นำสืบของคู่ความ สอบถามคู่ความว่าจะนำพยานใดเข้าสืบ -ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร	เอกสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาได้โดยสำเนาคำฟ้องและเอกสารต่างๆ ที่ศาลเรียกมาจะถูกส่งไปยังผู้ถูกฟ้องคดีด้วย เมื่อศาลตรวจดูคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การ พร้อมกับเอกสารอื่นๆ ที่แนบมาพร้อมกันนั้น แล้วเห็นว่าข้อเท็จจริงเพียงพอต่อการวินิจฉัยคดีแล้ว จึงจะมีคำสั่งยุติการแสวงหาข้อเท็จจริง -ศาลอาจตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบหรือวิเคราะห์เรื่องใดๆ แล้วให้ทำรายงานหรือให้ถ้อยคำต่อศาล -ศาลสามารถเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่ง วัตถุ เอกสาร หรือพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือเชิญเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้แทนมาให้ถ้อยคำหรือส่งพยานหลักฐานประกอบการพิจารณา เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความร้องขอ	จริงว่า ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือไม่ หากศาลพิจารณาได้ความจริงแล้วให้ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ โดยมีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายถึงการกระทำและพฤติการณ์ต่างๆ ของลูกหนี้ ควรเชื่อได้ว่าลูกหนี้เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว -ไม่มีกฎหมายบัญญัติในเรื่องนี้โดยเฉพาะในคดีล้มละลาย แต่ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานอื่นอันเกี่ยวกับประเด็นมาสืบเพิ่มเติมได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 วรรคสาม และการเรียกพยานผู้เชี่ยวชาญมาให้การด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือได้
<u>2.2 การรับฟังพยานหลักฐาน</u> -ไม่อยู่ในบังคับต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน	-ศาลมีดุลยพินิจที่จะรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ ไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานของคู่กรณี แต่พยานหลักฐานนั้นคู่กรณีและ	-ไม่อยู่ในบังคับต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน -พยานเอกสารที่ไม่ได้ส่ง

	ผู้มีส่วนได้เสียจะต้องได้ตรวจดูทราบ และมีโอกาสแสดงพยานหลักฐานหักล้าง -พนักงานคดีปกครองมีหน้าที่ช่วยเหลือตุลาการศาลปกครองในการทำคำวินิจฉัยหรือคำสั่งรวมถึงการติดต่อประสานงานไปยังบุคคลภายนอกเพื่อให้ส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุตามคำสั่งศาล	สำเนาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งศาลมีอำนาจรับฟังเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยมีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือไม่ -แม้ว่าจำเลยไม่ได้ยกข้อต่อสู้เป็นประเด็นไว้ ศาลมีอำนาจรับฟังข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานได้ -แม้จำเลยจะปฏิเสธลอย หรือไม่ให้การเลยก็ดี ศาลสามารถให้จำเลยนำพยานเข้าสืบได้ -เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ดำเนินการไปตามคำสั่งศาล สอบสวนลูกหนี้เรื่องนี้สิน สั่งให้ลูกหนี้ส่งเอกสารหรือวัตถุพยานที่อยู่ในความยึดถือ
<u>3. ชั้นมีคำพิพากษา</u> -เนื่องจากเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อย ศาลสามารถพิพากษาด้วยวาจา โดยในคำพิพากษานั้น ศาลไม่จำเป็นต้องจดแจ้งรายการแห่งคดีหรือเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยเพื่อความรวดเร็วในการทำคำ	-เมื่อตุลาการหัวหน้าคณะสั่งให้มีวันสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริงแล้ว ตุลาการผู้แถลงคดีมีหน้าที่ทำคำแถลงการณ์โดยความเห็นของตุลาการผู้แถลงคดีจะเป็นสิ่งที่ถ่วงดุลความเห็นขององค์คณะตุลาการ	- ผลของคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้จะถูกจำกัดสิทธิหน้าที่บางประการและหมดอำนาจที่จะจัดการทรัพย์สินของตน แต่หากศาลเห็นว่า มีเหตุอื่นที่ไม่สมควรให้ลูกหนี้ล้มละลาย ศาลพิพากษายกฟ้องได้¹⁴⁶

¹⁴⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2430/2539 จำเลยที่ 1 มีหนี้สินล้นพ้นตัว แต่เมื่อหนี้ตามคำพิพากษาเป็นหนี้ร่วม โดยจำเลยที่ 2 และ 3 มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะชำระหนี้แก่โจทก์ได้ คดีมีเหตุอื่นที่ไม่สมควรให้จำเลยที่ 1 ล้มละลาย

พิพาทของศาล	ที่พิพาทคดี หากตุลาการ เจ้าของสำนวนและองค์คณะไม่ เห็นด้วยกับคำแถลงการณ์ จะต้องมีเหตุผลที่น่าเชื่อ มี น้ำหนักมากกว่าเพื่อความ ละเอียดรอบคอบในการ พิพาทคดี	
-------------	--	--

3.4 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) กับการค้นหาความจริงของศาลใน ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายหรือผู้มีส่วนได้เสียในคดีหลายราย บุคคลเหล่านั้นต้องเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือกันในคดีเพื่อให้ได้รับความรับรอง คุ่มครองและเยียวยาความเสียหาย แต่การเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือกันในคดีนั้น มีปัญหาตรงที่ต้องรวบรวมโจทก์เพื่อฟ้องคดีในคราวเดียวกัน หรือการร้องสอดเข้ามาในคดี โดยเป็นคู่ความร่วมมือ ผู้ที่ร้องสอดเข้ามานั้น มีสิทธิเท่าคู่ความที่ตนเข้ามาร่วมเท่านั้น การนำสืบพยานหลักฐานโดยคู่ความหลายฝ่ายอาจมีความแตกต่างกัน ทำให้ผลของคำพิพากษาแตกต่างกันได้¹⁴⁷ ลักษณะของการดำเนินคดีดังกล่าวทำให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินคดี จึงเกิดแนวความคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เป็นต้น ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อศึกษาบทบาทของผู้พิพากษาในการคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนหลายราย และเป็นบทบาทในเชิงได้สวนของผู้พิพากษาในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ดังต่อไปนี้

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) เป็นการดำเนินคดีโดยตัวแทนของกลุ่มที่ได้รับความเสียหายครั้งเดียวกันเป็นจำนวนหลายรายให้ได้รับการพิจารณาพิพากษาของศาลไปคราวเดียว จึงช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ทำให้การดำเนินคดีไม่ซ้ำซ้อนกันและคำพิพากษาไม่ขัดแย้งกันอีกด้วย ทั้งช่วยลดปริมาณคดีที่ขึ้นมาสู่ศาลอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นมาตรการที่สร้าง

¹⁴⁷ น้ำแท้ มีบุญส้าง, การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2550), น. 51-54.

ความเข้มแข็งให้กับประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากบางครั้งผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีด้วยตนเองได้หรือผู้เสียหายได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย และไม่ยักนำคดีฟ้องต่อศาลให้ได้รับความเยียวความเสียหายอย่างเป็นธรรมและรวดเร็ว¹⁴⁸

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอนุญาตให้โจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ตาม The Federal Rule of Civil Procedure (Rule 23) (d) ให้อำนาจผู้พิพากษาอย่างกว้างขวางในการเข้ามาจัดการดูแลตั้งแต่เริ่มฟ้องคดี โดยมีอำนาจพิจารณาว่าจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Whether a class is certified) ศาลต้องพิจารณาให้เข้าเงื่อนไขดังต่อไปนี้ตาม Rule 23 (a) คือ (1) จำนวนสมาชิกของกลุ่มมีเป็นจำนวนมาก (Numerosity) และการที่สมาชิกเข้าร่วมในคดีจะไม่สะดวกในทางปฏิบัติ (Impracticable) (2) มีปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันในกลุ่ม (Question of law or fact common to the class) (3) ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของสมาชิกประเภทเดียวกันกับของกลุ่ม (typical of the claims or defense) (4) คู่ความที่เป็นผู้แทนของกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (fairly and adequately protects the interests of the class)¹⁴⁹ โดยพิจารณาจากตัวแทนของกลุ่ม (Class Representative) และทนายความของกลุ่ม (Class Counsel) ว่าจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่แทนในการดำเนินคดีแทนสมาชิกคนอื่น (Unnamed or Absent Class Members) มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะทำหน้าที่ได้หรือไม่ สามารถรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ เพราะคำตัดสินของศาลจะมีผลผูกพันสมาชิกของกลุ่มทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นบวกหรือลบต่อสมาชิก¹⁵⁰

การขออนุญาตฟ้องคดีแบบกลุ่ม จะต้องกำหนดลักษณะของกลุ่มไว้ในคำขอด้วย แต่หากคำขอไม่ชัดเจนศาลสามารถกำหนดคำขอให้ชัดเจนขึ้น โดยลดขนาดของกลุ่มหรือแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มย่อย (sub-class) การพิจารณาว่าจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ เป็นคำสั่งที่มีความสำคัญเท่าๆ กับการให้ศาลมีคำพิพากษาในเนื้อหาของคดี ดังนั้นก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งต้องพิจารณาหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดโดยรอบคอบ ทั้งจะต้องรับฟังข้อโต้แย้งของคู่ความทุกฝ่ายโดย

¹⁴⁸ ธนารักษ์ เนาวรัตน์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class action): ประสบการณ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา,” วารสารยุติธรรมปริทัศน์ 3, 1 (ตุลาคม – พฤศจิกายน 2551), น. 49-50.

¹⁴⁹ ธนารักษ์ เนาวรัตน์, เพิ่งอ้าง, น. 54-56.

¹⁵⁰ วิจัย อริยะนันท์และคณะ, รายงานการวิจัย Class Action , (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการกฤษฎีกา, 2549), น. 6-7.

ละเอียดยกเว้นการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้หรือไม่นั้นยังมีผลในเรื่องอายุความการฟ้องร้องคดี (Statute of Limitations) หากศาลไม่อนุญาตแล้วอายุความการฟ้องร้องจะเริ่มนับต่อไปทันที แต่สำหรับบุคคลที่เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น อายุความฟ้องร้องของบุคคลเหล่านั้นจะเริ่มนับต่อไปทันทีเมื่อได้มีการยื่นขอออกจากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม¹⁵¹

เมื่อผู้ร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถพิสูจน์ตามเงื่อนไขที่คดีของตนสมควรที่จะได้รับการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลต้องมีคำสั่งโดยเร็วที่สุดในทันทีที่สามารถมีคำสั่งได้ (at an early practicable time) ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขหรือมีข้อกำหนดใดๆ และมีคำสั่งเห็นชอบกับลักษณะของกลุ่ม กำหนดว่าบุคคลใดบ้างที่อยู่ในกลุ่ม ตลอดจนกำหนดประเด็นแห่งคดีที่จะพิจารณาและตั้งผู้แทนกลุ่ม นอกจากนี้ในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณา ศาลอาจมีคำสั่งดังต่อไปนี้

1. กำหนดมาตรการการการเสนอพยานหลักฐานและแนวทางว่าจะดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างไรต่อไป
2. กำหนดให้ส่งหนังสือบอกกล่าวแก่สมาชิกบางคนหรือทั้งหมดหรือกำหนดระยะเวลาในการมีคำพิพากษาเพื่อให้โอกาสสมาชิกที่จะแสดงความคิดเห็นว่า คู่ความที่เป็นผู้แทนของกลุ่มยังสามารถรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอหรือไม่
3. กำหนดเงื่อนไขของการเข้าเป็นคู่ความที่เป็นผู้แทนหรือผู้เข้าร่วมคดีในภายหลัง
4. กำหนดให้มีการแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การ เพื่อขจัดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับประเด็นของคู่ความที่ไม่มีผู้แทน

ในระหว่างพิจารณา หากคู่ความทำการตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันตาม Rule 23(e) กำหนดเป็นเงื่อนไขมิให้มีการตกลงหรือประนีประนอมยอมความโดยมิได้รับความยินยอมจากศาล (shall not be compromised without the approval of the court) ศาลต้องพิจารณาว่าการอนุญาตให้มีการตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันจะเป็นธรรม มีเหตุผล และเพียงพอที่จะคุ้มครองประโยชน์ของคู่ความและสมาชิกกลุ่มมากกว่า ถ้าหากต้องให้ดำเนินคดีต่อไปจนศาลมีคำพิพากษาหรือไม่ โดยในการพิจารณาอนุญาตให้มีการตกลงหรือประนีประนอมยอมความแบ่งออกเป็นสองรูปแบบกล่าวคือ การตกลงหรือประนีประนอมยอมความโดยทนายความเป็นผู้เสนอ (Preliminary Fairness Evaluation Step) โดยศาลต้องฟังข้อเท็จจริงจากทนายความทุก

¹⁵¹ Chardon V. Fumero Soto, 462 U.S. 650 (1983) อ้างใน ธนารักษ์ เนาวรัตน์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 148*, น. 59-60.

ฝ่าย ผู้แทนโจทก์ จากคู่ความอื่นหรือจากทนายความที่มีได้เข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง บางกรณีศาลอาจฟังความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้งขึ้นเพื่อประกอบดุลยพินิจ และหากข้อตกลงในสัญญาไม่ชัดเจน คลุมเครือ มีข้อสงสัยบางประการเกี่ยวกับข้อกำหนดในสัญญา เช่น เงื่อนไขให้สิทธิพิเศษบางอย่างแก่ผู้แทนกลุ่มหรือกลุ่มย่อยบางกลุ่มหรือค่าตอบแทนทนายความที่มีจำนวนเงินที่สูงมาก ศาลจะสั่งให้มีการนัดพิจารณาเพื่อรับฟังพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง (Formal Fairness Hearing Step)

อีกรูปแบบหนึ่งเป็นการพิจารณาอนุญาตของศาล โดยศาลต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีสิทธิยื่นคำคัดค้านการตกลงหรือการประนีประนอมยอมความนั้นได้เช่นกัน ทั้งสองรูปแบบนั้นศาลเป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องต่างๆ หลายประการ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายมากที่สุด เช่น การพิจารณาว่าผู้แทนโจทก์ได้รับเงินค่าเสียหายเพียงผู้เดียวหรือไม่ หรือค่าเสียหายดังกล่าวสามารถเยียวยาความเสียหายสมาชิกกลุ่มได้มากน้อยเพียงใด จำนวนเงินที่จะได้รับจากการตกลงหรือประนีประนอมยอมความน้อยกว่าที่จะได้รับตามคำฟ้องเพียงใด คำขอหลักหรือประเภทของข้อเรียกร้องในคำฟ้องแตกต่างจากไปจากข้อตกลงอย่างไร สมาชิกกลุ่มย่อยได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ อย่างไร ผู้ฟ้องคดีคนอื่นๆ ที่มีได้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากสมาชิกกลุ่มอย่างไร สมาชิกกลุ่มคัดค้านข้อตกลงมากน้อยเพียงใด คำคัดค้านนั้นมีน้ำหนักน่ารับฟังหรือไม่ เป็นต้น นอกจากนี้ ทนายความมีบทบาทสำคัญที่ต้องปกป้องผลประโยชน์สมาชิกของกลุ่มโดยเข้าร่วมประชุมกับศาลเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขเงื่อนไขข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อให้ได้ข้อตกลงที่เหมาะสมและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายมากยิ่งขึ้น¹⁵² ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบและพิจารณาอนุญาตในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ (Class Action Settlements) ว่าเป็นธรรมและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริงหรือไม่

หากคู่ความไม่สามารถตกลงประนีประนอมยอมความได้ ก็จะมีการสืบพยานหลักฐานของคู่ความโดยผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นประธานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาควบคุมการพิจารณา เป็นผู้วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานใดบ้างที่รับฟังได้ (Admissible) หรือกฎหมายใดที่จะใช้บังคับแก่คดี ผู้พิพากษามีหน้าที่อธิบายข้อกฎหมายที่จะใช้บังคับแก่คดีกับลูกขุนในรูปแบบของการให้คำแนะนำ นอกจากนี้ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ตัดสินปัญหาข้อเท็จจริงในกรณีคู่ความละสิทธิจะได้รับการพิจารณาโดยมีลูกขุนหรือในกรณีกฎหมายบางฉบับให้ศาลพิจารณาคดีได้โดยไม่

¹⁵² ธนารักษ์ เนาวรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 148, น. 65.

ต้องมีลูกขุน โดยในศาลชั้นต้นจะมีผู้พิพากษานายเดี่ยวขึ้นนั่งพิจารณาในแต่ละคดีที่ทำการสืบพยาน¹⁵³

ต่อจากนั้นจะมีคำพิพากษา โดยพิจารณาถึงความเสียหายที่สมาชิกกลุ่มได้รับ การเยียวยาความเสียหายสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ศาลใช้หลายวิธีการเพื่อเยียวยาความเสียหาย ในบางครั้งสมาชิกบางคนอาจต้องพิสูจน์ความเสียหายของตนแยกต่างหากและในบางครั้งจำนวนเงินที่จะชดใช้แก่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีจำนวนเล็กน้อยเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแบ่งสรรที่ได้รับตามคำพิพากษา จึงใช้วิธีการชดใช้ตามจำนวนที่ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ วิธีการนี้เรียกว่า หลัก Fluid Recovery หรือ cypress หมายถึง การพิจารณาชดเชยความเสียหายโดยการคำนวณค่าเสียหายทั้งหมดในภาพรวมและจัดสรรเงินให้แก่สมาชิกในกลุ่มทั้งหมด¹⁵⁴ นอกจากนี้ ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ศาลสามารถใช้วิธีการให้จำเลยจ่ายเงินแก่องค์กรรักษาประโยชน์สาธารณะหรือโครงการที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มโดยรวม เช่น การมอบเงินให้หน่วยงานของรัฐเพื่อศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพหรือเพื่อการกำจัดมลพิษไปจากแหล่งน้ำ เป็นต้น

พอสรุปได้ว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลเข้ามามีบทบาทเชิงรุกอย่างมากในคดี แสดงให้เห็นว่าในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์นั้น ผู้พิพากษามีได้วางเฉยในคดีอย่างเดียวนั้น แต่จะต้องเข้ามามีบทบาทในกระบวนการพิจารณาเพื่อให้ความเป็นธรรมอย่างแท้จริงต่อคู่ความทุกฝ่าย นอกจากนั้นประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์¹⁵⁵ มีหน่วยงานที่ตัดสินคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะ นอกจากองค์กรศาลที่ทำการพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

¹⁵³ คมวัชร เอียงอ่อง, “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา,” วารสารยุติธรรมปริทัศน์ 2, 5 (มิถุนายน – กรกฎาคม 2551), น. 72.

¹⁵⁴ วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 150, น. 91.

¹⁵⁵ http://www.thaijusticereform.com/index.php?option=com_context&view=article&id=4:2009-12-23-06-42-01&catid=2:2009-12-23-06-07-01&Itemid=16 (February 22, 2010)

3.5 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับหน่วยงานที่ตัดสินคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะ (The Tribunal For Consumer Claims) กับการค้นหาความจริงในประเทศมาเลเซีย

หน่วยงานที่ตัดสินคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะ The Tribunal For Consumer Claims เป็นหน่วยงานอิสระจัดตั้งขึ้นตาม The Consumer Protection Act 1999 ของประเทศมาเลเซีย โดยมีวัตถุประสงค์การจัดตั้งองค์กร เพื่อให้เป็นทางเลือกแก่ผู้บริโภคในการฟ้องหรือเรียกร้องคดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายโดยง่าย ไม่แพง และมีความรวดเร็วตามสมควร¹⁵⁶

The Tribunal For Consumer Claims ประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีดังนี้¹⁵⁷

- ก) มีประธาน รองประธาน ที่ได้รับเลือกจากกระทรวงยุติธรรมและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย อย่างละ 1 คน
- ข) และคณะกรรมการอีกไม่น้อยกว่า 5 คน ที่มีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติวิชาชีพทนายความ (The Legal Profession Act 1976) หรือ เป็นทนายความ (Advocates Ordinance Sabah) หรือบุคคลที่ไม่มีคุณสมบัติข้างต้น แต่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งเฉพาะตาม The Fourth Schedule to The Subordinate Courts Act 1948 แต่คณะกรรมการตาม ข) นี้ มีวาระการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 3 ปี และหากหมดวาระอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ไม่เกิน 3 ครั้ง

The Tribunal For Consumer Claims มีอำนาจพิจารณาคดีผู้บริโภคในจำนวนทุนทรัพย์ไม่เกิน 25,000 ริงกิต¹⁵⁸ ได้แก่ คดีที่มีข้อเรียกร้องตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้ หรือคดีที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ได้ อันเกี่ยวกับสินค้าและบริการที่ขายหรือจำหน่ายในทางการค้า ในกรณีที่จำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทมีราคามากกว่า 25,000 ริงกิต คู่ความสามารถยื่นคำขอต่อ The Tribunal For Consumer Claims เพื่อให้พิจารณาพิพากษาข้อที่

¹⁵⁶ <http://www.aija.org.au/Tribs03/Malaysia.pdf> (February 22, 2010)

¹⁵⁷ The Consumer Protection Act 1999 Section 86

¹⁵⁸ <http://www.scribd.com/doc/10962714/Consumer-Protection-Act-1999-Act-599> (February 22, 2010) โดยจำนวนทุนทรัพย์แก้ไขจาก 10,000 ริงกิต เป็น 25,000 ริงกิต ในปี ค.ศ. 2003

คำนวณ 3.8 ริงกิตเป็น 1 เหรียญสหรัฐ และ 1 เหรียญสหรัฐ เป็น 33.14 บาท (อัตราแลกเปลี่ยนโดยเฉลี่ยในเดือนกุมภาพันธ์ 2553) ดังนั้น 25,000 ริงกิต มีค่าประมาณ 218,026.32 บาท

ตนเรียกร้องได้¹⁵⁹ ข้อเรียกร้องเหล่านั้นได้แก่ การที่ผู้บริโภคเข้าใจผิดในสินค้าหรือมีการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค ความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย สิทธิที่จะให้ผู้ขายหรือผู้ผลิตรับรองหรือรับประกันสินค้าหรือบริการตามพระราชบัญญัตินี้¹⁶⁰

มีข้อจำกัดอำนาจการพิจารณาพิพากษาในคดีดังต่อไปนี้¹⁶¹

- ก) คดีที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ หรือผลประโยชน์ในที่ดิน (แต่ไม่รวมถึงสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นบนที่ดินนั้น)
- ข) คดีที่มีประเด็นปัญหาที่ต้องวินิจฉัยอสังหาริมทรัพย์
- ค) คดีที่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับ
 - i. พินัยกรรมหรือสัญญาประนีประนอมยอมความหรือเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกของผู้ตายที่ไม่มีพินัยกรรม (intestacy)
 - ii. ทรัพย์สินทางปัญญา
 - iii. คดีที่ฟ้องเกี่ยวกับตัวเงินหรือสัญญาประกันภัย
 - iv. ความล้มเหลวทางการค้าหรือทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ

และ The Tribunal For Consumer Claims ไม่มีอำนาจเรียกค่าเสียหายจากการที่บุคคลถูกทำร้ายหรือตายได้ นอกจากนั้น The Tribunal For Consumer Claims มีอำนาจเรียกค่าเสียหายที่อาจเพิ่มขึ้นภายหลังจากที่ฟ้องร้องกันไม่เกิน 3 ปี

การตกลงประนีประนอมยอมความกัน The Tribunal For Consumer Claims มีหน้าที่พิจารณาถึงความสามารถของทั้งสองฝ่ายในการปฏิบัติตามข้อตกลง หากคู่ความไม่สามารถบรรลุถึงข้อตกลงได้ The Tribunal For Consumer Claims จะทำการพิจารณาพิพากษาต่อไป คู่ความไม่สามารถให้ทนายความมาฟังการพิจารณาแทนตนได้¹⁶² ในการชั้นพิจารณา The Tribunal For Consumer Claims มีอำนาจอย่างกว้างขวางในการเรียก และค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ ได้ด้วยตนเอง สามารถเรียกพยานบุคคล พยานเอกสาร วัตถุสิ่งของต่างๆ หรือสั่งให้บุคคลภายนอกจัดส่งเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนได้ เรียกพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในคดี

¹⁵⁹ The Consumer Protection Act 1999 Section 100

¹⁶⁰ <http://www.aija.org.au/Tribs03/Malaysia.pdf> (February 22, 2010)

¹⁶¹ The Consumer Protection Act 1999 Section 99

¹⁶² The Consumer Protection Act 1999 Section 108

ได้¹⁶³ The Tribunal For Consumer Claims ต้องมีคำพิพากษาโดยไม่ชักช้า (ไม่เกิน 60 วันนับแต่มีการนั่งพิจารณาในครั้งแรก)¹⁶⁴ และคำพิพากษานั้นสามารถบังคับได้เสมือนคำพิพากษาของศาล โดยส่งสำเนาคำพิพากษาของ The Tribunal For Consumer Claims ไปยังศาล Magistrate's เพื่อให้ศาลบังคับคดีต่อไป คำตัดสินของ The Tribunal For Consumer Claims เป็นที่สุดและผูกพันคู่ความทุกฝ่าย¹⁶⁵ อาจเป็นคำพิพากษาให้อีกฝ่ายชำระเงิน ให้ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้ขายเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่หรือแก้ไขซ่อมแซม

ปัจจุบัน The Tribunal For Consumer Claims มีทั้งหมด 15 สาขาทั่วประเทศ มาเลเซีย มีข้อมูลสถิติการฟ้องคดีใน The Tribunal For Consumer Claims ตั้งแต่ปี 2000 มีจำนวน 291 ปี 2001 มีจำนวน 1,155 คดี และในปี 2002 มีจำนวน 2,649 คดี นอกจากนั้นผู้บริโภคสามารถฟ้องคดีต่อ The Tribunal For Consumer Claims ทางอินเทอร์เน็ต¹⁶⁶ นับว่าเป็นทางเลือกแก่ผู้บริโภค ให้นำคดีของตนได้รับการพิจารณาโดยสะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น

¹⁶³ The Consumer Protection Act 1999 Section 110

¹⁶⁴ The Consumer Protection Act 1999 Section 112

¹⁶⁵ The Consumer Protection Act 1999 Section 116

¹⁶⁶ <http://tspm.kpdnkk.gov.my/portal/images/stories/tribunal/pemfailan%20b1%20on%20line%20%28bi%29.pdf> (February 22, 2010)

